

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Praha 2017

Nikola Přikrylová

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Nikola Přikrylová

Leopardiho Zibaldone

Giacomo Leopardi's Zibaldone

Praha 2017

Vedúcí práce: PhDr. Mgr. Alice Flemrová, Ph.D.

Pod'akovanie:

Touto cestou by som rada pod'akovala PhDr. Mgr. Alici Flemrovej, Ph.D. za cenné rady, trpezlivosť a ochotu pri vypracovaní diplomovej práce.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 17. decembra 2017

.....
Bc. Nikola Přikrylová

Klíčové slová:

Leopardi

Zibaldone

Pesimizmus

Rozum

Príroda

Antika

Súčasnosť

Key words:

Leopardi

Zibaldone

Pessimism

Reason

Nature

ancient times

modern times

Abstrakt:

Cieľom tejto práce je nahliadnuť na *Zibaldone di pensieri*, súkromný denník talianskeho básnika, spisovateľa a filozofa Giacoma Leopardiho. Úvodnú časť práce tvorí autorov biografický medailón. Pozornosť upriamime na Leopardiho detstvo, mladosť a udalosti, ktoré ovplyvnili autorove myslenie. Hlavná časť práce sa zameriava na denník *Zibaldone*; zaoberá sa jeho štruktúrou, autobiografickými prvkami a rôznymi spôsobmi náhľadu na tento text. V nasledujúcej časti analyzujeme vybrané témy *Zibaldone*. Sledujúc vývoj Leopardiho myslenia, si priblížime rôzne fázy autorovho pesimizmu a jeho postoj voči prírode, rozumu, ľudskému osudu a svetu antickému a modernému.

Abstract:

The aim of this thesis is to analyse *Zibaldone di pensieri*, the private diary of Italian poet, writer and philosopher Giacomo Leopardi. The first part of the thesis is dedicated to Leopardi's biography. We focus on his childhood, youth and on the events that had effect on his thinking. The crucial part of the thesis deals with the diary *Zibaldone*; with its structure, autobiographical features and with various ways in which we can look at this text. In the following part of the work we analyse some of the topics of *Zibaldone*. Observing the development of Leopardi's thinking, we deal with various phases of author's pessimism and with his perception of nature, reason, human destiny and ancient and modern world.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Leopardi- spisovateľ, básnik, filozof a prekladateľ	10
3. Zibaldone	25
3.1. Štruktúra a jazyk <i>Zibaldone</i>	25
3.1.1. Rôzne spôsoby pohľadu na <i>Zibaldone</i>	30
3.2. Autobiografické črty	32
4. Vybrané témy <i>Zibaldone</i>	36
4.1. Teória rozkoše.....	36
4.2. Historický pesimizmus.....	39
4.3. Rozum vs. príroda.....	41
4.4. Svet anitický, svet moderný	44
4.5. Kozmický pesimizmus.....	46
4.6. Záhrada utrpenia	50
5. Záver	54
6. Resumé.....	56
7. Bibliografia	58

1. Úvod

„Che fai tu, luna, in ciel? dimmi, che fai,
Silenziosa luna?
Sorgi la sera, e vai,
Contemplando i deserti; indi ti posi.“

„Co děláš, luno, na nebi? řekni mi, co děláš,
Mlčenlivá luno?
Večer vycházíš a jdeš
Kontemlovat pouště, pak mizíš.“

GIACOMO LEOPARDI¹

Giacomo Leopardi bol bezpochybné jedným z najväčších talianskych básnikov, spisovateľov a filozofov 19. storočia. Jeho duša bola veľmi vnímavá a citlivá. Už od útleho veku pozorne zachycoval detaily svojho okolia a starostlivo analyzoval svoje pocity, ktoré sa neskôr premietali v jeho tvorbe. Leopardi sa okrem svojej filozofie preslávil *Spevmi* (Canti) a *Morálnymi dielkami* (Operette morali).

Predmetom skúmania tejto práce je *Zibaldone di pensieri*, Leopardiho súkromný denník, ktorý si autor viedol medzi rokmi 1817 až 1832.

Pre pochopenie Leopardiho myslenia a tvorby sa budeme najprv venovať autorovej biografii. Priblížime si jeho detstvo, mladosť, tvorbu a na rôzne udalosti, ktoré ovplyvnili jeho myslenie a nasmerovali básnika na cestu obzvlášť pesimistickej filozofie. Hneď na úvod je dôležité podotknúť, že ak by sme tvrdili, že autorov pesimizmus bol obyčajnou odozvou podlomeného zdravia, či prísnej rodičovskej výchovy, Leopardiho by sme neodpustiteľne podcenili. Pesimizmus bol jeho životný

¹ LEOPARDI, Giacomo. *Zpěvy*. Prel. Zlín, Karel. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 1999, str. 130, preklad str. 131

postoj, ktorý bol podložený dlhoročnými a dopodrobna prepracovanými úvahami, čoho najlepším príkladom je samotný *Zibaldone*.

V druhej časti práce sa budeme zaoberať denníkom *Zibaldone*. Pozornosť upriamime na jeho štruktúru, autobiografické črty a na rôzne spôsoby náhľadu na tento hypertext v dôsledku jeho formálnej a tematickej mnohotvárnosti.

Nasledovne budeme analyzovať vybrané témy denníka, ktoré nám pomôžu odhaliť Leopardiho postoj voči prírode, rozumu, ľudskému osudu či voči svetu antickému a modernému. Ďalej nahliadneme na rôzne fázy autorovho pesimizmu. Prácu budú dopĺňať mnohé citácie *Zibaldone*, opatrené väčšinou vlastným prekladom.

Pri práci nám podajú pomocnú ruku práce zaoberajúce sa Leopardiho životom, tvorou a filozofiou, medzi ktorými tie od Luigiho Blassuciho, Franca D'Intina, Joanny Ugniewskej či Marca Antonia Bazzocchiho. Na záver práce zhrnieme prevedené analýzy.

2. Leopardi- spisovatel', básník, filozof a překladatel'

Giacomo Leopardi, celým menom Giacomo Taldegardo Francesco di Sales Saverio Pietro Leopardi, sa narodil v šľachtickej rodine 29. júna 1798 v Recanati, v severovýchodných Markách.²

Jeho rodičia boli konzervatívni katolíci, ktorí doma zaviedli tvrdú disciplínu, akej nebolo radno oponovať. Otec, gróf Monaldo Leopardi (1776-1847), pochádzal z jednej z najvýznamnejších rodín Mariek. Ako guelf³ a reakcionár verný pápežovi, bol proti akýmkoľvek novým myšlienkam prichádzajúcich z Francúzska prostredníctvom Napoleonových vojsk. Monaldo bol vzdelaný muž so širokým polom záujmov; písal o ekonómii, politike, filozofii, archeológii, práve, morálke či histórii. Miloval literatúru a práve jeho iniciatívou vznikla v priebehu niekoľkých desaťročí významná knižnica, ktorej počet zväzkov presiahol 14 000.⁴

Matka Adelaide Anticiová (1778-1857) bola striktná katolíčka, ktorá spravovala rodinný majetok po tom, čo v rukách Monalda hrozivo upadol. Záchrana majetku sa pre Adelaidu stala primárnou záležitosťou, ktorá si vyžadovala neústupnosť a niekoľko opatrení, akým Giacomo ako dieťa porozumieť nemohol. Strašlivý a pritom jediný opis matky čítame na stránkach *Zibaldone* z novembra 1820:

„Questa non solamente non compiangeva quei genitori che perdevano i loro figli bambini, ma gl'invidiava intimamente e sinceramente, perché questi eran volati al paradiso senza pericoli, e avean liberato i genitori dall'incomodo di mantenerli. [...] Considerava la bellezza come una vera disgrazia, e vedendo i suoi figli brutti o deformi, ne ringraziava Dio, non per eroismo, ma di tutta voglia. Non procurava in nessun modo di aiutarli a nascondere i loro difetti, anzi pretendeva che in vista di essi, rinunziassero

² V tomto roku bolo Recanati, mesto patriace pod Pápežský štát, okupované Francúzmi; nasledovne prešli Marky v dôsledku napoleonských vojen niekoľkými územnými zmenami.

³ MUSCETTA, Carlo. *Leopardi: schizzi, studi e letture*. Roma: Bonacci, 1976, str. 19

⁴ D'INTINO, Franco; MACCIONI, Luca. *Leopardi: guida allo Zibaldone*. Roma: Carocci, 2016, str.

intieramente alla vita nella loro prima gioventù: se resistevano, se cercavano il contrario, se vi riuscivano in qualche minima parte, n'era indispettita, scemava quanto poteva colle parole e coll'opinion sua i loro successi...”⁵

Z tohto úryvku je zrejmé, že sa prvorodenému synovi žiadnej podpory a materinskej lásky nedostalo. V Giacomovi postupne narastal odpor k domácemu prostrediu a náboženstvu, matke tak milému. Ako ďalej poznamenáva: „Questa donna aveva sortito dalla natura un carattere sensibilissimo, ed era stata così ridotta dalla sola religione.”⁶

Podľa talianskeho profesora literatúry Boschiho vznikla krutá deskripcia Adelaidy počas autorovho obzvlášť temného obdobia, a je teda prehnaná a neobjektívna.⁷ Ďalej dodáva, že pri strate jej detí v rokoch 1803 (Luigiho), 1807 (Saveria), 1809 (Raimonda), 1811 (Giuseppa) a 1815 (Ignazia) bola bolesť Adelaidy naozaj obrovská.⁸ Je teda otázne či Giacomo naozaj vyrastal od malička v presvedčení, že bol matke osud svojich detí ľahostajný, alebo zaplňuje stránky svojho denníka pod návalom negatívnych emócií.

Niektoré skutočnosti, ktoré ukazujú Adelaidu ako citlivú a milujúcu matku, by nemali byť opomenuté. Ako príklad nám môže poslúžiť fakt, že napriek finančnej kríze uvoľnila prostriedky na štúdium detí a na Monaldov, skoro každodenný, nákup kníh do rodinnej knižnice. Ešte priamejším dôkazom je korešpondencia medzi samotnou matkou a synom: „Sapete quanto vi amo sinceramente e quale spina mi sia

⁵ LEOPARDI, Giacomo; FELICI, Lucio (ed.). *Zibaldone*. Roma: Newton Compton, 2016, str. 353-354 pôvodného rukopisu. Každá nasledujúca citácia *Zibaldone* bude z tohto vydania, uvádzané strany budú čísla strán Leopardiho rukopisu.

„Nejen neoplakávala rodiče, kteří přišli o své děti, ale vskrytu jim upřímně záviděla, neboť tyto děti odletěly do ráje a zbavily své rodiče povinnosti starat se o ně. [...] Pokládala krásu za opravdové neštěstí a při pohledu na své ošklivé a znetvořené děti děkovala Bohu, ne z heroického sebezapření, ale z upřímného přesvědčení. Nikterak se nesnažila pomoci jim a zakrýt jejich nedostatky, ale naopak žádala, aby s ohledem na tyto nedostatky už v časném mládí zcela rezignovaly na život: a pokud se tomu bránily a usilovaly o opak a pokud se jim to jen maličko dařilo, byla hned ve střehu a snižovala, jak jen mohla, svými slovy i svými postoji jejich úspěchy...” Překlad: PELÁN, Jiří. *Giacomo Leopardi: pravda a báseň*, in: LEOPARDI, Giacomo. *Zpěvy*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2000, str. 251. Ďalej len PELÁN.

⁶ *Zibaldone*, 355: „Táto žena bola od prírody obdarená veľmi citlivou povahou, a toto z nej učinilo jedine náboženstvo.” (vlastný preklad; nasledovne, kde nie je uvedené inak, pôjde o vlastný preklad)

⁷ BOSCHI, Egidio. *Giacomo Leopardi*. Cagliari: Editrice Sarda Fossataro, 1973, str. 36

⁸ *Ibidem*, str. 41

stata al cuore vedervi sempre malcontento e di mal umore. [...] Amatemi, e credete all'affetto sincero della vostra affezionatissima Madre che vi abbraccia e benedice.“⁹

Navzdory všetkému bolo Leopardiho detstvo najoptimistickejším obdobím jeho života. Muciaccio¹⁰, ako ho prezívali blízki, trávil veselé dni plné nekončiacich hier a súbojov v spoločnosti svojich bratrancov a súrodencov Carla, Paoliny a Luigiho.

Čo sa týka štúdií, Giacomovej nadanosti si nešlo nevšimnúť. Nové veci sa učil rýchlo a s neuveriteľnou ľahkosťou. Bol nadmieru vnímavý a neustále túžil po nových poznatkoch z tých najrôznejších oblastí. Vo veku jedenástich rokoch, kedy zložil svoju prvú báseň *Hektorova smrť* (La morte di Ettore, 1809), mu už domáci učitelia¹¹ nemali čo ponúknuť, a tak sa malý Giacomo zatvoril do otcovej knižnice, kde sa venoval intenzívnemu samoštúdiu. Ani jeho vášeň pre cudzie jazyky nenechala na seba dlho čakať. Potom, čo bravúrne ovládol latinčinu, sa sám učil grécky, hebrejsky, francúzsky, španielsky a anglicky.¹²

Leopardi trávil svoj čas predovšetkým skladaním svojich prvých veršov a prekladmi z latinčiny a gréčtiny. Antickí autori, umožňujúc mu vyprostiť sa z konzervatívnosti a racionalizmu svojho okolia, sa okamžite stali jeho vzorom. Zároveň mu dovolili ponoriť sa do dávneho sveta, vyznačujúceho sa dokonalým splynutím človeka s prírodou. Práve táto jednota sa pre Leopardiho stala východiskovou.

V jedenástich rokoch Giacomo preložil Horatiove ódy, ktoré krátko na to doplnil Horatiovým *Umením básnickým* (Arte poetica, 1811). Medzi rokmi 1809-1810 napísal básnické skladby *Traja králi* (I Re Magi), *Cato v Afrike* (Catone in Affrica), *Púnske noci* (Le notti puniche), *Požiar v Sodome* (Incendio di Sodoma) a *Potopa* (Il diluvio universale)- a reči- *Reč o ukrižovaní Vykupiteľa* (Discorso sopra la

⁹ Ibidem, str. 45 „Vedzte ako Vás úprimne milujem a akým trňom v srdci mi bolo vidieť Vás ustavične nespokojného a so zlou náladou. [...] Milujte ma a verte úprimnému citu Vašej milujúcej Matky, ktorá Vás objíma a žehná Vám.“

¹⁰ Muciaccio odvodené z Giacomuccio.

¹¹ Medzi Leopardiho učiteľmi spomeňme jezuita Giuseppa Torresa, kňaza Sebastiana Sanchiniho, Vincenza Diotalleviho a Giuseppa Antonia Vogela. (Ibidem, str. 49)

¹² A. M. Moroni, *Leopardi e il suo tempo*, in: G. Leopardi; A. M. Moroni. *Zibaldone di pensieri*. Vol. 1. Milano: Mondadori, 1937, str. 8

crocifissione del Redentore) a *K otázke, či je človeku škodlivejšia záhaľka, alebo námaha* (Sul quesito se sia più nocevole a l'uomo l'ozio o la fatica). Nasledovali dve tragédie: *Indická cnosť* (La virtù indiana, 1811) a *Pompeius v Egypte* (Pompeo in Egitto, 1812).

Aj nasledujúce roky boli veľmi plodné; Leopardi píše *Filozofické rozpravy* (Dissertazioni filosofiche, 1812), neskôr traktát *Dejiny astronómie* (Storia dell'astronomia, 1813), ktorý čítame vo finálnej podobe v *Dejinách astronómie do roku 1811* (Storia dell'astronomia fino all'anno 1811; 1813), zameraných na astronómiu, astrológiu, vesmírne modely a astronomické pokroky a objavy.

Z roku 1814 sú latinské práce *Porfýriov spis o živote a diele Plotinovom* (Porphyri de vita Plotini et ordine librorum ejus) a *Komentáre k životu a spisom niektorých rétorov z druhého či konca prvého storočia po Kristovi* (Commentarii de vita et scriptis rhetorum quorundam qui secundo post Christum saeculo vel primo declinante vixerunt). V *Eseji o ľudových poverách v staroveku* (Saggio sopra gli errori popolari degli antichi) z roku 1815 čítame o bizarných poverách, v ktoré veril antický ľud. Leopardi bol odhodlaný rozbiť akékoľvek predsudky a mýty doby antickej i modernej a zdôrazniť dôležitosť pravdy oslavovanej osvietenstvom. Ako sám hovorí: „Il mondo è pieno di errori, e prima cura dell'uomo deve essere quella di conoscere il vero“.¹³ Esej je dokonalým príkladom transformácie Leopardiho myslenia. Sedemnást' ročný Giacomo hájil rolu pravdy, ktorú o pár rokov označí za deštruktívnu.

Všestrannosť a rozsah Leopardiho záujmov je naozaj obdivuhodný. Všetky nadobudnuté vedomosti prenikali do jeho tematicky a foremne mnohotvárných diel. Vyššie spomenuté preklady, básne, tragédie a eseje, ktoré tvoria len časť zoznamu raných diel, boli výsledkom nespočetných hodín štúdia a tvorby. Roky 1809-1816, ktoré Leopardi strávil výlučne zavretý v knižnici, neskôr opísal ako sedem rokov „šialeného a zúfalého štúdia.“¹⁴ Toto štúdium sa bohužiaľ podpísalo na Giacomovom

¹³ BAZZOCCHI, Marco Antonio. *Leopardi*. Bologna: Mulino, 2008, str. 11. „Svet je plný omylov a prioritou človeka musí byť poznať pravdu.“

¹⁴ 2. marca 1818 píše Leopardi v liste Pietrovi Giordanimu: „...perché in somma io mi sono rovinato con sette anni di studio matto e disperatissimo in quel tempo che mi s'andava formando e mi si doveva assodare la complessione. E mi sono rovinato infelicamente e senza rimedio per tutta la vita. [...] Io so dunque e vedo che la mia vita non può essere altro che infelice: tuttavia non mi spavento...“ LEOPARDI, Giacomo. *Tutte le opere* I, vyd. Walter Binni a Enrico Ghidetti, Firenze: Sansoni, 1993,

zdraví. Vyčerpávajúcim čítaním utrpel najmä jeho zrak, neskôr nasledovali problémy s pokrivenou chrbticou¹⁵, ktorá mu spôsobovala neutíchajúce bolesti, uberajúce básnika o akúkoľvek sviežosť a vitalitu.

Leopardi bol silno ovplyvnený oneskorenou kultúrou svojho provinčného sveta, ktorá sa niesla v znamení zastaraných a už dávno prekonaných arkadicko-osvietenských modelov. Kým na severe Talianska, predovšetkým v Miláne a Florencii, autori spracovávali prvé romantické impulzy prichádzajúce zo zahraničia, Rím, hlavné mesto Cirkevného štátu, holdoval ešte ére neoklasicizmu.¹⁶ Knihy, s ktorými prišiel Giacomo do styku v otcovej knižnici taktiež nepatrili k tým najmodernejším. Popri náboženskej literatúre, latinských klasikoch a nosných textoch osvietenstva mali v knižnici najväčšie zastúpenie slovníky, gramatiky, príručky rétoriky či rôzne vydania Biblie.¹⁷

Ak sa doteraz Leopardi venoval predovšetkým filológii, filozofii, štúdiu jazykov a prekladom, v priebehu rokov 1815-1816 sa do jeho pozornosť obrátila k poézii. Práve pri čítaní, prekladaní a komentovaní antických básnikov si uvedomil dôležitosť a jedinečnosť tejto literárnej formy. Nadchol sa pre veľkých básnikov ako Homéra, Vergília a Danteho, no pritom sa orientoval aj v moderných autoroch, skrz ktorých diela sa zoznámil s romantizmom.

Počet Leopardiho prekladov každým rokom narastal. V roku 1815 preložil pôvodne grécky žartovný epos *Vojna myší a žiab* (La Batracomiomachia, 1815), z ktorého v roku 1831 vznikla Leopardiho veršovaná satira *Dodatky k Vojne myší a žiab* (Paralipomeni della Batracomiomachia). Nasledovali Moschove *Idyly* (1815), I. spev Homérovej *Odysey* (1816), II. spev Vergíiovej *Eneidy* (1816), a Hesiodosova *Titanomachia* (1817).¹⁸ Pomerne úsmevnou udalosťou bol Leopardiho preklad údajne nedávno objavených gréckych *Ód neznámeho autora* (Odae adespotaе, 1816) a *Chválospevu na Neptúna od neistého autora* (Inno

str. 1050. Preklad: „...pretože som sa jednoducho úplne zničil siedmimi rokmi šialeného a zúfalého štúdia v tom období, kedy sa vytváral a kedy sa mal upevniť môj organizmus. A zničil som sa nešťastne a bez možnosti nápravy po zvyšok života. [...] Ja teda viem a vidím, že môj život nemôže byť iný ako nešťastný: napriek tomu sa však nedeším...“

¹⁵ Z Leopardiho sa stal *gobbo di Recanati*- Recanátsky hrbáč

¹⁶ PELÁN, str. 250

¹⁷ D'INTINO, str. 17

¹⁸ PELÁN, str. 256-257

a Nettuno d'incerto autore, 1816), opatreného dlhou radou poznámok, zvyšujúcich filologickú hodnotu diela. Autor diel však nebol až tak neznámy. Bol ním samotný Leopardi, ktorého láska ku gréčtine primula k odvážnej tvorbe v cudzom jazyku.

Na konci roka Leopardi, teraz už známy širšiemu okoliu vďaka časopisu *Lo spettatore*, kde Antonio Fortunato Stella¹⁹ publikoval jeho básnické texty, píše dlhú alegorickú kancónu petrarkovsky-dantovskej inšpirácie *Blízkosť smrti* (*Appressamento della morte*, 1816), ktorá bola výkrikom vzbury, chorobou ohrozovaného básnika, proti osudu smrti.²⁰

Leopardi prepadal stále väčšej melanchólii. Jedinou útechou pre neho v tomto období bola korešpondencia so spisovateľom Pietrom Giordanim (1774-1848), ktorý zohral v jeho živote dôležitú rolu. Giordani v roku 1816 publikoval na stránkach časopisu *Biblioteca italiana* stať *O prekladaní a jeho užitočnosti* (*Sulla maniera e l'utilità delle traduzioni*) od Anne Louise Germaine de Staël-Holsteinovej známej ako Madame de Staël.²¹ Francúzska spisovateľka švajčiarskeho pôvodu v stati kritizovala provinčnosť a uzavretosť talianskych autorov. Odporúčala im nadviazať kontakt so zahraničnými, predovšetkým anglickými a nemeckými autormi, venovať sa prekladom ich diel a zapojiť sa tak do celoeurópskej diskusie.

Táto publikácia odštartovala dlhú debatu, v ktorej na jednej strane stáli stúpenci romantizmu²² ako Ludovico di Breme (1780-1820), Giovanni Berchet (1783-1851), Ermes Visconti (1784-1841), Pietro Borsieri (1788-1852) a Silvio Pellico (1789- 1854) a na tej druhej autori zastávajúci klasicistické pozície; už spomínaný Giordani a aj samotný Leopardi, ktorý sa taktiež túžil do debaty zapojiť. Učinil tak *Listom pánom redaktorom časopisu Biblioteca Italiana* (*Lettera ai Sigg. compilatori della Biblioteca Italiana*), ktorý do redakcie *Biblioteke* zaslal v júli 1816. Ten však ostal nepochybný. Proti romantickým stanoviskám, ktoré boli v rozpore s jeho výlučne klasicisticky orientovanými štúdiami, sa vyjadril aj druhýkrát.

¹⁹ Antonio Fortunato Stella (1757-1833) známy taliansky vydavateľ a priateľ Leopardiho. Na stránkach časopisu *Nuovo Ricoglitore* vydáva od roku 1825 Leopardiho *Idyly* (*Idilli*), o dva roky neskôr predstavuje súborné vydanie *Morálnych dielok* (*Operette Morali*).

²⁰ BLASUCCI, Luigi. *Leopardi e i segnali dell'infinito*. Bologna: Il Mulino, 1985, str. 37

²¹ PELÁN, str. 258

²² O tom, že neoklasicizmus a romantizmus nie sú prísne vylučujúce sa literárne smery nás presvedčil už Ugo Foscolo (1778-1827), jeden z najdôležitejších predstaviteľov talianskeho neoklasicizmu a preromantizmu, ktorý svojou tvorbou vyvracia prísne chronologickú postupnosť smerov.

Rozprava jedného Taliana o romantickej poézii (Discorso di un italiano intorno alla poesia romantica, 1818) však opäť ostala nevydaná.

Romantici túžili po novej, modernej literatúre, adresovanej –na rozdiel od tej klasicistickej– širokému publiku. Tvorba mala byť originálna, a teda napodobovanie antických vzorov bolo neprijateľné. Tvrdiť, že Leopardi bol zarytým odporcom romantikov, by bolo mylné. Prirodzene, jeho cieľom bolo obhájiť taliansku literárnu tradíciu, no zároveň sa neváhal kriticky postaviť aj k samotným klasicistom, ktorým vyčítal určitú mdlosť a bezduché napodobňovanie starých vzorov. Tak ako Manzoni²³ aj Leopardi odmietal temnú stránku romantizmu, ktorá si holdovala v podivnosti, hrôzostrašnosti a násilnostiach. Pri týchto tematikách si Giacomo uvedomoval, že romantickým dielam chýbala prirodzenosť, na ktorej si on tak zakladal. Romantickí autori tak paradoxne strácali citlivosť, ktorú sa snažili dosiahnuť umelými efektmi. Pre Leopardiho tvorbu bola okrem prirodzenosti kľúčovou aj imaginácia. Imaginácia mala zaručiť jedinečnosť a živosť diela a zároveň popierala *vero*, ktorého sa držali romantici, túžiac čitateľa vzdelávať.²⁴ Obroda ľudskej prirodzenosti, fantázie a citlivosti bola v očiach Leopardiho nevyhnutná a možná len návratom do antického sveta, nekontaminovaného rozumom, v ktorom sa zrodili veľké diela autorov, ktorí sa nechali viesť vlastnými pocitmi a inštinktom.

V niečom bol však Leopardi autenticky romantickým básnikom. V jeho poéziách pozorujeme citový sensibilizmus, básnikov únik do sveta ilúzií, silný autobiografizmus, titanizmus a konflikt medzi fantáziou a realitou. Sami tak vidíme, že Leopardi sa úplne nezlučoval ani s predstavami klasicistov, ani s predstavami romantikov. Vytvoril svoj vlastný, originálny druh poetiky.

²³ Alessandro Manzoni (1785-1873) jeden z najznámejších talianskych romantických básnikov a románopiscov. V roku 1823 píše list *O romantizme* (Sul Romanticismo), kde približuje vlastnú víziu romantizmu.

²⁴ Romantizmus sa v Taliansku rozvíjal v období *Risorgimenta*– boja za zjednotenie rozdrobeného Talianska, prebiehajúceho medzi rokmi 1815-1870. V tomto období prirodzene silnel patriotizmus, ktorý bránil tomu, aby boli zahraničné literatúry prijímané všetkými autormi s úplnou otvorenosťou. Talianski autori prirodzene spracovávali aj politické témy, ktoré si vyžadovali určitú dávku racionalizmu. Romantizmus v Taliansku tak prirodzene nadväzoval na osvietenské názory, ktoré mali prevahu nad európskou tradíciou nadprirodzena, prízrakov, čarodejníč, či kostlivcov, ktorá si svoje miesto v Taliansku nenašla.

V Leopardim čoraz viac narastala bolesť a nespokojnosť, ktorá mu nedovoľovala veriť v to, že človek môže byť šťastný. Jeho fyzický aj psychický stav sa zhoršoval. Zákerná očná choroba spôsobila, že sa na nejaký čas musel úplne zrieknuť svojej jedinej vášne, knížiek. Jeho psychike nepomáhal ani pobyt v chladnom domácom prostredí, kde mu mladosť unikala medzi prstami.

Neprítomnosť akejkoľvek osoby, s ktorou by mohol viesť zmysluplný dialóg ho v júli 1817 primula k založeniu si denníka, kde si od tej chvíle starostlivo zapisoval svoje verše, myšlienky, pocity a poznatky. Denník *Zibaldone* vierohodne mapoval autorov život dlhých 16 rokov, počas ktorých sa rozrástol na neuveriteľných 4526 strán.

Zibaldone však nebol jediný denníkový projekt. V decembri toho istého roku Leopardi stretol Monaldovu vydatú sesternicu Geltrude Cassi Lazzariovú, ktorú hostili na svojom zámku Leopardiovcami niekoľko dní. Giacomo sa do Geltrudy okamžite zamiloval a prežil tak veľkú lásku, o ktorej dovtedy čítal len v knihách. Tento intenzívny zážitok podrobne analyzoval v *Denníku prvej lásky* (*Diario del primo amore*, 1917) a v básni *Elégia* (*Elegia*, 1917). V *Denníku* sa Leopardi extrémne sústredil na svoje *ja*, pričom sa úprimne vyznal zo svojich milostných citov, zmiešaných s trpkosťou, melanchóliou a nepokojom:

„Mi posi in letto considerando i sentimenti del mio cuore, che in sostanza erano inquietudine istintiva, scontento, malinconia, qualche dolcezza, molto affetto, e desiderio non sapeva né so di che, né anche fra le cose possibili vedo niente che mi possa appagare.“²⁵

Vďaka Giordanimu sa Leopardi dozvedal viac o aktuálnej politickej a kultúrnej situácii v Taliansku a vo svete. Giacomo si ho neskutočne cenil. Zároveň v ňom videl vytúženého priateľa, ktorému by sa mohol vyžalovať zo svojich pocitov, a u ktorého by mohol nájsť pochopenie. Posiela mu svoje texty a preklady. Pri ich čítaní si Giordani okamžite uvedomil, že mal čo dočinenia s géniom „ohromného a

²⁵ *Tutte le opere* I, str. 357. „Ulehl jsem na lůžko a připomínal si city svého srdce, nejasný nepokoj, rozmrzelost, melancholii, jakousi něhu, mnoho náklonnosti a touhu, o níž jsem nevěděl a nevím dosud, k čemu se upínala; a stále nevidím mezi možnými věcmi nic, co by mne mohlo upokojit.“ Preklad: PELÁN, str. 262

desivého rozmeru“.²⁶ Leopardiho navštevuje v Recanati v dňoch 16 až 21 septembra 1818.²⁷ Z tohto roku sú aj dve občiansky angažované canzony *Taliansku* (All'Italia) a *Na Danteho pomník* (Sopra il monumento di Dante), v ktorých oslavuje veľkosť antických hrdinov. V patriotickom duchu žiali nad úpadkom moderného človeka a Talianska, ktoré sa sám ponúka brániť:

„Come cadesti o quando
Da tanta altezza in così basso loco?
Nessun pugna per te? non ti difende
Nessun de' tuoi? L'armi, qua l'armi: io solo
Combatterò, procomberò sol io.
Dammi, o ciel, che sia foco
Agl'italici petti il sangue mio.“ - All'Italia (34-40)²⁸

Pobývanie v Recanati Giacomo znášal stále horšie a horšie. Dňa 21. marca 1817 píše Giordanimu: „Di Recanati non mi parli. M'è tanto cara che mi somministrerebbe le belle idee per un trattato dell'Odio della patria.“²⁹ Ďalej čítame, že Recanati je „paese infame e sepoltura dei vivi, centro dell'inciviltà e dell'ignoranza europea, dove assai meglio abitano i sepolti che i vivi.“³⁰ 21. augusta protestuje: „A Recanati posso morire, certo è che non vi vivrò.“³¹ O vzácnej rodinnej knižnici vraví: „Sulla porta ci sta scritto ch'ella è fatta anche per li cittadini e sarebbe aperta a tutti. Ora quanti pensa Ella che la frequentino? Nessuno mai.“³²

Podobné citácie by mohli pokračovať donekonečna. Je viac než pochopiteľné, že Leopardi sa chcel z takéhoto prostredia vymaniť. V roku 1819 naplánoval útek z domu; zaobstaral si malý finančný obnos, požiadal o vydanie cestovného pasu a na

²⁶ „d'una grandezza smisurata e spaventosa“ BOSCHI, str. 92

²⁷ Ibidem, str. 93

²⁸ PELÁN, str. 14 „Jak si mohla padnout/ Z výšin do těchto propastných hloubek?/ Nikdo se pro tebe nebije? Nikdo z těch, kteří ti patří,/ Tě nebrání? Dejte mi zbraně, já zcela sám/ Zvednu se k boji a padnu./ Nebesa, dopřejte mi, aby má krev/ Zažehla plamenem italská srdce.“ Preklad str. 15

²⁹ *Tutte le opere* I, str. 1020. „O Recanati mi nemluvte. Mám je v takové lásce, že by mi mohlo poskytnout pár výborných myšlenek k traktátu o nenávisti k vlasti.“ Preklad PELÁN, str. 260

³⁰ BOSCHI, str. 94 „(Recanati je) mizerné mesto a pohrebisko živých, centrum európskej necivilizovanosti a ignorancie, kde sa oveľa lepšie žije mŕtvym, než živým.“

³¹ Ibidem, str. 65 „V Recanati môžem umrieť, isté je, že tam nebudem žiť.“

³² Ibidem, str. 65 „Na dverách je napísané, že je aj pre obyvateľov mesta a slúži teda všetkým. Tak schválne, čo myslíte, koľko ľudí ju navštevuje? Nikdy nikto.“

rozlúčku napísal list otcovi a bratovi Carlovi. Zbrklý a z veľkej časti nedomyslený plán však Monaldo odhalil. Leopardimu sa tak sen o úteku rozpadol pred očami. Pod, teraz ešte prísnejším, dohľadom rodičov, ktorí mu kontrolovali prijímanú aj odosielanú korešpondenciu, sa v hlbokjej bolesti uzatváral sám do seba. Leopardiho skepticizmus vrcholil a 19. novembra 1819 píše Giordanimu:

„Sono così stordito dal niente che mi circonda, che non so come abbia forza di prender la penna per rispondere alla tua del primo. Se in questo momento impazzissi, io credo che la mia pazzia sarebbe di seder sempre cogli occhi attoniti, colla bocca aperta, colle mani tra le ginocchia, senza né ridere né piangere... [...] Non ho più lena di concepire nessun desiderio, neanche della morte, non perch'io la tema in nessun conto, ma non vedo più divario tra la morte e questa mia vita, dove non viene più a consolarmi neppure il dolore. [...] ...sono così spaventato dalla vanità di tutte le cose, e della condizione degli uomini, morte tutte le passioni, come sono spente nell'animo mio...“³³

Rok 1819 bol pritvrdý. Nepodarený útek z domu, očná choroba, nemožnosť venovať sa milovanému čítaniu a čoraz neznesiteľnejšia osamelosť. Leopardi okrem lásky túžil ešte po jednej veci- sláve. Priemernosť ho desila, no jeho vízia stať sa pýchou národa sa realite deň za dňom vzdäľovala.

Vo veku dvadsaťjeden rokov začal Giacomo premýšľať nad vlastným životom a nad zmyslom života vôbec. Jeho myšlienky sa uchýľovali pesimistickým smerom. Zdrvený a obklopený desivou ničotou, nadobudol presvedčenie, že celý svet je neodvratiteľne nešťastný. Tieto okolnosti priniesli okrem Giacomovho dištancovania sa od náboženstva aj výraznú premenu v jeho poézii. Tá sa z poézie plnej imaginácie zmenila na poéziu filozofickú, ktorej prvým príkladom bola

³³ *Tutte le opere* I, str. 1089-90. „Jsem tak otupen nicotou, která mě obklopuje, že nevím, kde беру sílu k tomu, abych odpověděl na tvůj dopis. Kdybych v této chvíli zešlel, myslím, že podobou mého šílenství by bylo stále sedět s vytřeštěnými očima, s otevřenými ústy, s rukama mezi kolena, bez úsměvu a bez pláče... [...] Nenacházím už v sobě žádnou touhu, ani touhu po smrti, ne že bych se jí bál, ale protože už nevidím žádný rozdíl mezi smrtí a tímto životem, kde mě nepřichází utěšit ani bolest. [...] ...jsem tak zděšen tím, jak marné jsou všechny věci a jak lichý je lidský úděl, když odumřou vášně, tak jako vyhasly v mé mysli...“ Preklad PELÁN, str. 267

canzóna *Angelo Mai* (Ad Angelo Mai, 1880).³⁴ Leopardiho osoba prešla rovnakou premenou ako ľudstvo celkovo. Z antického človeka sa stal človek moderný. Na stránkach *Zibaldone* čítame:

„La mutazione totale in me, e il passaggio dallo stato antico al moderno, seguì si può dire dentro un anno, cioè nel 1819, dove privato dell'uso della vista, e della continua distrazione della lettura, cominciai a sentire la mia infelicità in un modo assai più tenebroso, cominciai ad abbandonar la speranza, a riflettere profondamente sopra le cose [...] a divenir filosofo di professione (di poeta ch'io era), a sentire l'infelicità certa del mondo, in luogo di conoscerla...“³⁵

Leopardiho vnútro bolo celkom vyprahnuté. Necítil radosť, necítil bolesť. Život stratil význam a Leopardi sa začal uchýľovať k myšlienkam na samovraždu, ktorých sa nakoniec vzdal.

V rokoch 1821-1822 napísal 6 canzón: *Pri príležitosti svadby sestry Paoliny* (Nelle nozze della sorella Paolina), *Óda na víťaza hry s loptou* (A un vincitore nel pallone), *Brutus* (Bruto minore), *Na jar* (Alla primavera), *Saphin posledný spev* (Ultimo canto di Saffo) a *Hymna patriarchom* (Inno ai Patriarchi). Heroizmus, antika, ľudské nešťastie, samovražda, to boli témy Leopardiho básní, prostredníctvom ktorých sa chcel zviditeľniť okoliu. Okrem nich, však vznikali aj idyly, ktoré predstavovali istý druh sentimentálnej analýzy básnikovej ubolenej duše. Tie však Leopardi ukázal verejnosti až v rokoch 1825-1826 na stránkach časopisu *Il Nuovo Ricognitore*. Medzi rokmi 1819-1821 zložil: *Nekonečno* (L'infinito), ktoré sa stalo manifestom Leopardiho poézie, *Večer po sviatočnom dni* (La sera del dì di festa), *Lune* (Alla luna), *Sen* (Il sogno) a *Samotársky život* (La vita solitaria).

³⁴ BAZZOCCHI, str. 34

³⁵ *Zibaldone*, s. 144 „K naprosté změně a k přechodu od starého způsobu k modernímu u mne došlo, dá se říci, během jediného roku, přesněji v roce 1819, kdy jsem, připraven o užívání zraku a o průběžné potěšení z četby, začal pociťovat své neštěstí mnohem drásavěji a začal jsem se vzdávat vši naděje a přemýšlet hluboce o věcech [...], stávat se filozofem ve svém oboru (jakožto básník), cítit, nikoli poznávat, že celý svět je v jistém smyslu nešťastný...“ Preklad: PELÁN, str. 268

Na konci roku 1822 prišla radostná správa. Giacomo mohol konečne opustiť Recanati. Jeho kroky, s vyhliadkou na sľubné zamestnanie, smerovali do Ríma, kde sa zdržal do apríla 1823.³⁶ Rím však priniesol Leopardimu ďalšie sklamanie. Mesto siedmych pahorkov, pod ťarchou jeho zdevastovaného *ja*, na neho pôsobilo vymrelo, nudne a paradoxne obmedzenejšie než Recanati. V liste bratovi Carlovi písal:

„Delle gran cose che io vedo non provo il menomo piacere, perché conosco che sono maravigliose, ma non lo sento, e t'accerto che la moltitudine e la grandezza loro m'è venuta a noia, dopo il primo giorno.“³⁷

Ani po pár dňoch sa jeho názor nezmenil. V ďalších listoch sa sťažoval na rímsku spoločnosť, neosobnosť veľkomesta, nezáujem rímskych žien o jeho osobu a v neposlednom rade na nevzdelanosť rímskych literátov, z ktorých nikto neovládal latinčinu či gréčtinu.

Z Ríma sa vrátil s pocitom trpkosti do Recanati, kde jeho dni naplnili opäť štúdiá a tvorba. Jeho nová dezilúzia sa premietla aj vo vlastnej filozofii kozmického pesimizmu, ktorá došla k záverom, že nešťastný nie je len človek, ale všetky bytosti sveta. Tie nenájdu útechu ani v prírode, nakoľko tej je ich tragický osud celkom ľahostajný. Všetci je jednoducho od prírody nešťastný a akýkoľvek protest alebo boj by vyšiel na zmar.

Následne na to začal Leopardi v roku 1824 písať prvé texty, ktoré sa stali súčasťou pomerne kontroverznej zbierky dvadsiatich štyroch próz, s názvom *Operette morali* (Morálne dielka), prvýkrát vydané v Miláne v roku 1827. Tieto *Dielka*, vo veľkej časti dialógy, satirickým spôsobom odkrývali povahu sveta a údel ľudského pokolenia, ktoré v opojení vlastných túžob zvädzalo márnym boj s posmievačnou prírodou. Leopardiho výsmech moderného sveta a antropocentizmu čítame v dialógoch historických osôb, imaginárnych bytostí, mytologických hrdinov, prírodných síl, vesmírnych telies či fiktívnych postáv.

³⁶ DE SANCTIS, Francesco; ASOR ROSA, Alberto. *Storia della letteratura italiana nel secolo XIX. vol. IV, Leopardi*. Milano: Feltrinelli, 1958, str. 165

³⁷ Ibidem, str. 166 „Z veľkých vecí, ktoré vidím, nemám to najmenšie potešenie, pretože to, že sú nádherné, viem, no necítim; a uisťujem ťa, že ich množstvo a veľkosť ma unudila hneď po prvom dni.“

Zhodou náhod v rovnakom roku a v rovnakom meste vyšla aj prvá verzia jedného z najznámejších talianskych románov- *Snúbenci* (Promessi sposi). Dielo Manzoniho, konvertovaného katolíka, bolo okrem oslavy Božej prozreteľnosti aj výzvou, aby sme nestrácali nádej, a aby sme sa neuchyľovali k násilnostiam ani v tých najťažších situáciách. Šlo teda o absolútny protipól *Dielok*, ktoré napádali princípy kresťanstva, ubezpečujúc nás, že po živote plnom trápenia sa žiadny posmrtný život nekoná, a že z človeka po smrti nezostane absolútne nič. Bezpochybne sa jednalo o vrcholné dielo Leopardiho prózy. Osobitej pozornosti si pre svoju výstižnosť a bohatú syntax získal aj jazyk. Práve ten bol o storočie neskôr oslavovaný *rondistami*,³⁸ hlásateľmi návratu k talianskej literárnej tradícii.

Koncom roku 1824 vyšlo bolognské vydanie Leopardiho *Kancón* (Canzoni). Krátko na to prišla ponuka od Stelly, aby Leopardi v Miláne pripravil vydanie Cicerónových diel. Leopardi bol nadšený, cestou sa zastavil v Bologni. V Miláne sa nezdržal dlho; samota, zlé jedlo a neprijemný vzduch ho zaviedli opäť do Bologne, kde Leopardimu svitalo na lepšie časy. Stella mu posielal pravidelnú výplatu, ku ktorej Leopardimu pribúdali peniaze za hodiny pre určitého pána Carla.³⁹ Konečne sa cítil slobodný a sebestačný. Toto obdobie však trvalo len do zimy, kedy vlhký a ľadový vzduch opäť prebudil Leopardiho melanchóliu. Tú prehĺbila aj ďalšia nenaplnená láska. Giacomo sa zamiloval do štyridsaťročnej, vydatej Teresy Carniani Malvezziowej (1785-1859) z Florencie. Z nádejného priateľstva však vznikla obyčajná fraška.

Zimu Leopardi strávil v Recanati, odkiaľ sa v jún 1827 vydal do Florencie. Tu sa zdržiaval predovšetkým v okruhu intelektuálov, ktorý sa vytvoril okolo *Antológie*.⁴⁰ Tu spoznal ligúrskeho literáta Gian Pietra Vieusseuxa (1779-1863), Manzoniho a Stendhala⁴¹.

V novembri sa presťahoval do Pisy, ktorú si obľúbil pre jej miernu klímu. Zložil báseň *Znovuzrodenie* (Risorgimento) a kancónu *Silvii* (A Silvia). Zdravotné problémy bránili Leopardimu vo vytúžených aktivitách. Ukončuje spoluprácu so

³⁸ *Rondisti*- spolupracovníci rímskeho literárneho mesačníka *La Ronda* (1919-1923), ktorí vystupovali proti výstrelkom avantgárd, úpadku talianskej literatúry a politiky v umení. Vzorom im bol Manzoni a Leopardi- prozaik, no zároveň podporovali aj zahraničné literatúry.

³⁹ BOSCHI, str. 120

⁴⁰ *Antologia* bol florentský mesačník vychádzajúci v rokoch 1821-1833.

⁴¹ Vlastným menom Henri Marie Beyle (1783-1842)

Stellou a nasledovne odmieta ponuku miesta na Katedre literatúry na Univerzite v Bonne⁴² a na Katedre prírodných vied na Univerzite v Parme.⁴³ Po obdržaní zdrvivúcej správy o smrti brata Luigiho sa zdevastovaný Leopardi vrátil do Recanati. Medzi rokmi 1829-1830 napísal ďalších päť idyl.⁴⁴ Bol presvedčený, že jeho život sa chýlil ku koncu.

Vo februári 1830 prišla ďalšia smutná správa. Cenu za najlepšie literárne dielo udeľované Akadémiou della Crusca nezískali *Morálne dielka* ale historická práca⁴⁵ Carla Bottyho (1766-1837).⁴⁶ Problémom nebolo len to, že sa Leopardi cítil absolútne nedocenený, ale predovšetkým skutočnosť, že nedostal finančnú odmenu, ktorá by mu dovolila pobývať mimo Recanati. Útechou mu bola podpora a korešpondencia jeho priateľov a priaznivcov, ktorých si našiel počas svojich pobytov mimo rodného mesta. Vďaka ich finančnej pomoci sa v máji 1830 opäť dostal do Florencie, kde sa od apríla 1831 venoval vydaniu *Spevov*.

Vo Florencii sa Leopardi opäť zúfalo zamiloval do inteligentnej, veľmi atraktívnej a vydannej Fanny Targioni Tozzettiovej. V domienke, že bol záujem obojstranný, Leopardi opäť prepadol nespútanému poblázneniu. Pocítil závan šťastia, mladosti a emócií. Pri tejto príležitosti spísal v rokoch 1831-1832 kancóny *Dominantná myšlienka* (Pensiero dominante), *Láska a smrť* (Amore e morte) a *Consalvo*. Bohužiaľ, Leopardiho láska zostala aj tento krát nenaplnená. Fanny, obdivovaná mnohými nápadníkmi, sa než o Leopardiho oveľa viac zaujímala o jeho priateľa Ranieriho.⁴⁷

⁴² BOSCHI, str. 133

⁴³ DE SANCTIS, str. 326

⁴⁴ *Samotársky vrabec* (Il passero solitario), *Rozpomínanie* (Ricordanze), *Pokoj po búrke* (Quiete dopo la tempesta), *Sobota na dedine* (Sabato del villaggio) a *Nočný spev pastiera blúdiaceho Áziou* (Canto notturno di un pastore errante dell'Asia).

⁴⁵ *Dejiny Talianska od roku 1789 po rok 1814* (Storia d'Italia dal 1789 al 1814, 1824).

⁴⁶ MORONI, str. 18

⁴⁷ Antonio Ranieri (1806-1888) bol neapolský literát, blízky priateľ Leopardiho, ktorý sa po básnikovej smrti pričínil o uchovanie a publikovanie jeho diel. Ranieri s Leopardim zdieľal neapolskú domácnosť a pečoval o neho do konca jeho života. Na sklonku života Ranieri vydal svedectvo o živote v spoločnosti Leopardiho *Sedem spoločných rokov* (Sette anni di sodalizio con Giacomo Leopardi, Napoli, Tipografia Giannini, 1880), ktorá vyvolala mnohé polemiky.

V roku 1833 Leopardi zložil kanzóny *Sám sebe* (A se stesso) a *Aspasia*, v ktorých čítame o jeho resignovanosti a zničených ilúziách:

„Or poserai per sempre,
stanco mio cor. Perì l'inganno estremo,
ch'eterno io mi credei. Perì...“⁴⁸ (*Sám sebe*- v. 1-3)

Počas Florentského pobytu, narušeného polročným pobývaním v Ríme, vznikli posledné dva dialógy⁴⁹ definitívnej verzie *Morálnych dielok*. V tomto období mal Leopardi neznesiteľné problémy s očami. Jeho celkový fyzický úpadok bol nezvratiteľný. Dňa 4. decembra ukončil zápisky v denníku *Zibaldone*. O publikáciu jeho diel sa staral prevažne Ranieri. S ním sa Leopardi presťahoval do Neapolu, ktorého príjemnejší vzduch na chvíľu básnikovi uľavil. Tu pracoval už na spomínaných *Dodatkoch k Vojne myši a žiab*, a na *Myšlienkach* (Pensieri)- súbore aforizmov vybraných zo *Zibaldone*, vydané v roku 1845 Ranierim.⁵⁰

Kvôli zúriacej cholere sa na určitú dobu presťahoval do prenajatej vilky v mestečku Torre del Greco, odkiaľ pozoroval sopku Vezuv, ktorá v roku 79 pochovala lávou a sopečným popolom Pompeje a Ercolano. Tento historický fakt naviedol Leopardiho opäť k témam smrti, ľudského utrpenia a ničivosti prírody.

Leopardi v Torre del Greco nadiktoval svoje posledné dve básne: *Západ mesiaca* (Tramonto della luna, 1836) a *Kručinka* (Ginestra, 1836), ktorá nabáda k akejsi súdržnosti všetkých bytostí, postihnutých rovnakým osudom. Obe básne boli obsiahnuté v posmrtnom vydaní *Spevov* z roku 1845.

Leopardi zomiera 14. júna 1837 v Neapoli.

⁴⁸ PELÁN, str. 166: „Navždy tedy spočineš,/ Mé unavené srdce. Je mrtev poslední klam,/ Jenž zdál se mi věčným. Umřel...“ Preklad str. 167

⁴⁹ *Rozhovor predavača kalendárov s náhodným chodcom* (Dialogo di un venditore di almanacchi e di un passeggero, 1832) a *Rozhovor Tristana so svojim priateľom* (Dialogo di Tristano e di un amico, 1832)

⁵⁰ *Myšlienky* budú obsiahnuté v súbornom vydaní Leopardiho diel: LEOPARDI, Giacomo; RANIERI, Antonio. *Opere di Giacomo Leopardi. Edizione accresciuta, ordinata e corretta, secondo l'ultimo intendimento dell'Autore*. Firenze: Felice Le Monnier, 1845

3. Zibaldone

Predmetom skúmania tejto diplomovej práce je Leopardiho denník *Zibaldone*, celým názvom *Zibaldone di Pensieri*. Jedná sa o rukopis, v ktorom nájdeme všetko, čo zaujalo básnikovu pozornosť medzi letom 1817 až decembrom 1832.

Skôr ako o diele, môžeme o *Zibaldone* hovoriť ako o texte. Dôležité je spomenúť, že tento denník nebol určený k publikácií. Nahliadneme tak do Leopardiho súkromných zápiskov, v ktorých nájdeme tie najrôznejšie postrehy a myšlienky ohľadom literatúry, náboženstva, politiky, umenia, filozofie či lingvistiky. Tieto rozmanité témy sú ovocím Leopardiho mimoriadnej erudície. *Zibaldone* sa však okrem tematickej mnohotvárnosti vyznačuje aj tou formálnu. V texte nájdeme verše, rôzne eseje, denníkové zápisky, narýchlo spísané poznámky, autobiografické úryvky, citácie, pamäti, aforizmy či dokonca aj samostatné, kratšie traktáty. Na túto tematickú a formálnu spleť už samotný názov *Zibaldone*, ktorý nesie význam zmesice či neusporiadaného súboru rôznych textov.⁵¹

Po Leopardiho smrti zostal denník jeho priateľovi Ranierimu. Prvej publikácie,⁵² ktorá vyšla v siedmych zväzkoch medzi rokmi 1898-1900, sa ujala skupina vzdelancov pod vedením Giosua Carducciho (1835-1907). Dnes je Leopardiho rukopis uložený v archíve Národnej knižnice Viktora Emanuela III v Neapoli spolu s veľkou časťou *Spevov*, sto jedenástimi *Myšlienkami*, *Morálnymi dielkami* a autorovými esejami, súkromnou korešpondenciou a pracovnými poznámkami.

3.1. Štruktúra a jazyk *Zibaldone*

Leopardi si viedol svoj denník dlhých šesťnásť rokov, počas ktorých sa rozrástol na neuveriteľných 4526 strán. Básnikovi v Recanati pravdepodobne chýbal

⁵¹ „Slovo označovalo pôvodne jídlo z rozmanitých príloh, neskôr prenesené sešit s neusporiadanými záznamy.“ PELÁN, str. 263

⁵² LEOPARDI, Giacomo. *Pensieri di varia filosofia e di bella letteratura*, a cura di Giosuè Carducci, Firenze, Le Monnier, 1898

vhodný spoločník, s ktorým by mohol viesť plnohodnotnú debatu, práve preto využil tento neobmedzený priestor na rozhovor so samým sebou a s ľudstvom antickým či moderným.

Jednou z prvých vecí, ktorú si čitateľ denníka všimne, je datovanie jeho strán. Prvých deväťdesiatdeväť strán je bez dátumu. Leopardi asi zo začiatku svojmu *dossieru* poznámok a myšlienok veľkú dôležitosť nedával. Rovnako asi ani nepredpokladal, že naberie takého objemu. Ako však textu pribúdalo a intervaly medzi záznamami sa skracovali, Leopardi sa potreboval lepšie orientovať vo svojich spisoch. Preto začal uvádzať, a to konkrétne od 8.1.1820, kde a kedy záznam vznikol. Sám neskôr vypracoval niekoľko tematických súpisov či kartoték denníka, v ktorých sa pokúsil o vytvorenie akejsi lemmatickej siete vybraných tém, doplnenú číslami strán a začiatkami odstavcov, v ktorých sa danej téme venoval. Opakované čítanie rukopisu viedlo k doplneniu stovky poznámok na okraje jeho strán. Od tej strany denníka nájdeme pod každým záznamom či skupinou záznamov z rovnakého dňa dátum. Ten bol občas doplnený informáciou o meste,⁵³ sviatku či dokonca aj o počasi.⁵⁴

Zibaldone dokumentoval Leopardiho neútlachajúci prúd myšlienok. Keď zoberieme do úvahy autorove literárne a filozofické premeny, určite nás neprekvapí, že si tieto myšlienky budú v mnohých prípadoch odporovať. Leopardi si poctivo zapisoval nové objavy ohľadom svojej osoby a okolitého sveta. Jeho myšlienky boli v neustálom pohybe a nikdy nebolo jasné, akým smerom sa budú uberať.

Leopardi sa často vracal k predchádzajúcim stranám denníka, ktoré dopĺňal, opravoval či vyvracal. V texte teda nemôžeme nič brať ako stabilné a definitívne.⁵⁵ Napríklad, kým v roku 1821 čítame: „Tutto nella natura è armonia, ma soprattutto niente in essa è contraddizione.“⁵⁶, v roku 1824 Leopardiho zneistenie vyjadrí otázka: „Chi mi sa spiegare questa contraddizione in natura?“⁵⁷, ktorú potvrdí v roku

⁵³ Väčšina textu denníka vznikla v Monaldovej knižnici v Recanati. Počas Leopardiho pobytu v Ríme, Miláne, Bologni, Florencii a Pise napísal len 262 strán (D'INTINO, str. 18).

⁵⁴ Napríklad záznam zo dňa 10.8.1822- Deň sv. Lorenza, 7.3.1824- Prvá nedeľa pôstneho obdobia, 29. 6. 1824- Sviatok sv. Petra, moje narodeniny, atď.

⁵⁵ Vid'. koncept *myšlienky v pohybe* (pensiero in movimento) v SOLMI, Sergio. *Scritti leopardiani*. Milano: Scheiwiller, 1969, str. 40

⁵⁶ *Zibaldone*, 1597: „Všetko v prírode sa vyznačuje harmóniou, ale predovšetkým nič v nej nie je rozporuplné.“

⁵⁷ *Ibidem*, 4087: „Kto mi vie vysvetliť túto rozporuplnosť prírody?“

1826: „Contraddizioni innumerabili, evidenti e continue si trovano nella natura considerata non solo metafisicamente e razionalmente, ma anche materialmente.“⁵⁸

Ako vidíme, Leopardi na jednej strane pôsobil ako propagátor a obranca vlastných myšlienok, na tej druhej sa o pár dní či rokov dokázal vrátiť k rovnakej myšlienke v role presvedčivého oponenta, vyzbrojeného kvalitnými protiargumentmi.

Keby Leopardi k denníku usadal pravidelne, každý rok by vzniklo približne 300 strán. Leopardiho písanie bolo však značne premenlivé. Do konca roku 1823 zapísal obdivuhodných 4006 strán, z ktorých až 3157 vzniklo behom dvoch najplodnejších rokov, rokov 1821-1823.⁵⁹ To znamená, že väčšina textu bola napísaná už v roku 1823. Po tomto roku sa Leopardi venoval prevažne *Morálnym dielkam*, rôznym prekladom či redakčným aktivitám. K svojmu denníku, ktorý sa stával takmer marginálnou záležitosťou, tak usadal stále menej a menej. Posledný zápis píše Leopardi pod ťarchou choroby vo Florencii, dňa 4. decembra 1832.

Berúc v úvahu fakt, že *Zibaldone* mal čítať výlučne jeho autor, sa tento text javí prekvapivo prepracovaný. Približne na každej strane nájdeme formuly ako napr. *alla p., v. p.,* (len týchto dvoch spojení je v denníku viac než 1600) *vedi p., ho già detto in altri luoghi, come ho già detto.*⁶⁰ Tieto nabádania k opätovnému čítaniu vybraných pasáží dokazujú, že Leopardi svoj denník prečítaval znova a znova. Zároveň upozorňujú na samotný proces písania textu. Z denníka sa stáva obrovský hypertext, ktorý môžeme čítať na rozličných úrovniach, vzhľadom na rôzne logické a významové spojitosti.⁶¹ Denníkové zápisky pritom dokonale nefungujú len v rámci *Zibaldone*, ale aj vo vzťahu s ostatnými dielami. Celá Leopardiho tvorba sa tak stáva živým organizmom plným rôznych spleťostí, ktoré ponúkajúcich odpovede na mnohé otázky.

⁵⁸ Ibidem, 4204: „V prírode chápanej nie len metafyzicky a racionálne, ale aj materiálne, sa vyskytujú nespočetné, jasné a sústavné rozporuplnosti.“

⁵⁹ D'INTINO, str. 12

⁶⁰ Preklad: Na str., p. str., pozri str., už na iných miestach som povedal, ako som už povedal. Takéto odkazy mohli zároveň aj odmietať predchádzajúce myšlienky: „Quindi non mi par più vero quel ch'io dico altrove...“ (Zib., 2488: „Takže už viac nepovažujem za pravdivé to, čo vravím inde...“)

⁶¹ Porov. D'INTINO, str. 23

Ďalším dôležitým znakom *Zibaldone* je jeho dialogickosť. Zámenom *ty* sa Leopardi obracia na druhého účastníka dialógu:⁶² „spesso ti avverrà (e m'è avvenuto)“⁶³, „Se tu vedi un fanciullo, una donna, un vecchio affaticarsi [...] è impossibile che tu non ti muova a compassione.“⁶⁴ Nejde si nevšimnúť, že autor počíta s akýmsi potencionálnym čitateľom, ktorému kladie otázky a zároveň ho vyzýva, aby sa vrátil k predchádzajúcim či dokonca nasledujúcim záznamom (vedi il pensiero seguente).⁶⁵ Zámená ako *my* a *naš*, keď je reč o *našej prírode, našom náboženstve, našom jazyku, našej literatúre, našej biede* atď. zas prezentujú publikum, ktoré zdieľa s Leopardim rovnaký názor.⁶⁶

Dialogickosť *Zibaldone* sa prejavuje aj citovaním iných autorov, s ktorými takto Leopardi vstupuje do dialógu. Ako uvádza Ugniewska, práve tieto citácie sú pre Leopardiho odrazovým bodom pre prezentáciu vlastných názorov. Časom sa však táto potreba podložiť svoje idey inými autoritami vytratí. Citácie budú čoraz vzácnejšie a takmer vymiznú v roku 1824, v období vzniku dramatickej teórie o ničivej prírode, kedy sa Leopardi už nebude opierať o iné autority, ale bude brať plnú zodpovednosť za vyslovené tézy.⁶⁷

Čo sa týka jazyka, *Zibaldone* je písaný prevažne v rodnej taliančine. Aj v tomto prípade sa však názov *Zibaldone* javí ako veľmi výstižný, pretože denník predstavuje aj zlepenec jazykový. Leopardi sa ako milovník cudzích jazykov nevyhol slovám, vetám či celým stranám písaných vo francúzštine, gréčtine, španielčine, angličtine, hebrejčine a latinčine. V používaní cudzích jazykov nachádzal naozajstné potešenie, v *Zibaldone* cituje Madame de Staël: „il est amusant de prononcer des mots étrangers: on s'écoute comme si c'étoit un autre qui parlât“.⁶⁸

⁶² UGNIEWSKA, Joanna. *Strutture saggistiche e strutture diaristiche nello Zibaldone leopardiano*, in «La rassegna della letteratura italiana», 1987, XCI, str. 8.

Sú prípady, v ktorých sa zámená *ty* a *vy* nevzťahujú na čitateľov *Zibaldone*, ale na čitateľov diela, ktorého ma Leopardi na mysli, keď píše danú stranu. BLASUCCI, Luigi. *I tempi dei Canti*. Torino: Einaudi, 1996, str. 239

⁶³ *Zibaldone*, 368: „často sa ti stane (a mne sa stalo)“

⁶⁴ Ibidem, 196: „Ak vidíš chlapca, ženu, starčeka, ako sa namáha [...] je nemožné, aby to v tebe nevyvolalo súcit.“

⁶⁵ Ibidem, 3696: „pozri nasledujúcu myšlienku“

⁶⁶ UGNIEWSKA, str. 8

⁶⁷ Ibidem, str. 7

⁶⁸ *Zibaldone*, 1965: „je zábavné vyslovovať cudzie slová; znie to, akoby hovoril niekto iný.“

Pre Leopardiho bol jazyk všetkým. Práve v slovách boli vložené myšlienky jedinca, a preto bol ich výber veľmi dôležitý. Často, hlavne pri prekladoch, si Giacomo všimol, že nie všetky slová mali v iných jazykoch dokonalý ekvivalent. Pri prekladaní tak dochádzalo k transformácii či dokonca strate ich pravého významu. Aby tomu zabránil, používal slová v jazyku, v ktorom najviac odpovedali jeho predstavám. V *Zibaldone* čítame:

„Ora nessuna lingua ha forse tante parole e modi da corrispondere ed esprimere tutti gl'infiniti particolari del pensiero. Il posseder più lingue e il potere perciò esprimere in una quello che non si può in un'altra, [...] ci dà una maggior facilità di spiegarci seco noi e d'intenderci noi medesimi, applicando la parola all'idea che senza questa applicazione rimarrebbe molto confusa nella nostra mente. [...] Cosa ch'io ho provato molte volte, e si vede in questi stessi pensieri scritti a penna corrente, dove ho *fissato* le mie idee con parole greche francesi latine, secondo che mi rispondevano più precisamente alla cosa, e mi venivano più presto trovate. Perchè un'idea senza parola o modo di esprimerla, ci sfugge, o ci erra nel pensiero come indefinita e mal nota a noi medesimi che l'abbiamo concepita...”⁶⁹

Ľudskej reči, ktorá rovnako ako celé ľudstvo prešla vývojom od lepšieho k horšiemu, sa Leopardi venoval na mnohých stranách denníka. Leopardi túžil po jazyku modernom, prirodzene nepravidelnom (*Zibaldone*, 978), ktorý by rešpektoval prírodu a literárnu tradíciu, a ktorý by sa zároveň vyhol umelému napodobovaniu (*Zib.* 1356-61) a zminimalizoval by rozdiel medzi písaným a ústnym prejavom (*Zib.* 1247-8). Popri štúdiu mnohých gramatík, lingvistických prác a jazykových príručiek si Leopardi zachoval jednoduchý, spontánny a elegantný jazyk, vďaka ktorému bol mnohými považovaný za najlepšieho prozaika storočia.

⁶⁹ Ibidem, 94-5 „Takže, žiadny jazyk asi nemá toľko slov a spôsobov, ktoré by odzrkadľovali a vyjadrovali všetky tie nekonečné osobitosti nášho myslenia. Ovládať viac jazykov, a teda môcť vyjadriť jedným to, čo by sa iným nedalo, [...] nám uľahčuje vyjadriť sa a pochopiť seba samotných, priradujúc slovo myšlienke, ktorá by bez tohto priradenia ostala v našej mysli veľmi nejasná. [...] Vec, ktorú som zažil mnohokrát, a ktorú je vidno v týchto samotných myšlienkach písaných za chodu, kde som zasadil moje idey pomocou slov gréckych, francúzskych a latinských, podľa toho, ktoré najpresnejšie odpovedali danej veci, a ktoré mi prišli ako prvé na um. Pretože myšlienka bez slova alebo spôsobu, ako ju vyjadriť nám uniká alebo nám, jej samotným tvorcom, blúdi v mysli nejasná a neznáma...”

3.1.1. Rôzne spôsoby pohľadu na *Zibaldone*

Zibaldone bol po dlhý čas podceňovaný viacerými kritikmi. Podrobnú analýzu *Spevov a Morálnych Dielok* nájdeme v každej monografii venujúcej sa Leopardimu. Skoro žiadna z nich však neobsahuje samostatnú kapitolu, ktorá by sa zaoberala denníkom *Zibaldone*. Jeho formálna nejednotnosť, neúplnosť niektorých myšlienok a fakt, že nebol určený k publikácii, bránili tomu, aby bol kritikmi vnímaný ako autonómny text. Situácia sa zmenila až v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, kedy po negatívnom hodnotení denníka mnohými autoritami Walter Binni a Sergio Solmi konečne poukázali na jedinečnosť a hodnotu tohto textu.⁷⁰

Zibaldone určite nie je bežný denník. V celom texte nájdeme len málo opisov každodenných činností autora, nakoľko Leopardi skôr než bežným udalostiam dal priestor analýze svojho vnútra a úvahám o svete a o človeku. Žánrová voľba denníka však poskytla autorovi extrémnu voľnosť pri výbere tém, ktoré mohol meniť kedy chcel, a ako chcel bez akéhokoľvek odôvodnenia.⁷¹

Spomínaná mnohotvárnosť denníka umožňuje viacero možností náhľadu na tento text. Verše, eseje, denníkové zápisky, narýchlo spísané poznámky, citácie, pamäti, aforizmy, traktáty, to všetko v ňom nájdeme. Celkom právom sa nám teda núka otázka: Ako tento text čítať, a ako ho definovať?

Luigi Blasucci je jedným z kritikov, ktorý ponúka rôzne spôsoby náhľadu na *Zibaldone*. Prvým z nich je pohľad na denník ako na poetickú dielňu (*laboratorio poetico*), obsahujúcu Leopardiho poetické poznámky, nápady a projekty, z ktorých niektoré boli rozvinuté v samostatných poéziách a niektoré ostali v denníku, kde zastávali funkciu autonómnych fragmentov.⁷²

Zibaldone je presýtený poetickými veršami či celými úryvkami. Dôkazom toho je hneď prvá strana denníka, na ktorej nájdeme nejednotnú skupinu poznámok, úvahy o literatúre, poetický náčrtok, ale aj vypracované verše, ktorých objekty neskôr rozpoznáme v speve *Pokoj po búrke*. Frekvencia takýchto poetických

⁷⁰ BLASUCCI, Luigi. *Lo stormire del vento tra le piante: testi e percorsi leopardiani*. Venezia: Marsilio, 2003, str. 104-5

⁷¹ UGNIEWSKA, 327

⁷² *I tempi dei Canti*, str. 229

úryvkov však postupom času klesala,⁷³ nakoľko Leopardiho myseľ ovládli filozofické úvahy, ktorým dal priestor práve vo svojom denníku.

Mnoho poetických pasáží denníka sa objavilo aj v iných Leopardiho dielach. *Zibaldone* nebol určený k vydaniu, ak chcel teda Leopardi komunikovať ľudom niečo zo stránok denníka, musel tak urobiť prostredníctvom iných diel.

Práve druhý spôsob náhľadu na *Zibaldone* je považovať tento text za cenný komentár *Spevov a Morálnych dielok*.⁷⁴ Spojitosti medzi Leopardiho dielami sú predmetom skúmania mnohých kritikov.⁷⁵ Tí pozorujú ako sa témy, ktoré v danom momente Leopardiho zaujímali, vyvíjali a odrážali do jeho prác. Práve *Zibaldone* nám umožní priblížiť sa k plnému kontextu Leopardiho myslenia. Preto slúži ako kľúč k pochopeniu jeho básní.

Chronologická postupnosť medzi stranami denníka a Leopardiho poetickými textami môže byť dvojaká; buď môžu stránky denníka básnickú tvorbu predchádzať, alebo ju môžu nasledovať. Kým v denníku už v roku 1822 čítame: „...perchè più si gusta la sanità dopo la malattia, e la calma dopo la tempesta...“⁷⁶, táto téma sa objaví v speve *Pokoj po búrke* až o 7 rokov neskôr, kedy navyše bude Leopardiho vízia prírody už celkom iná.

Naopak, príkladom kedy Leopardiho spev predchádza *Zibaldone*, je napríklad spev *Nekonečno*, ktorého tematika myšlienok vyvolaných prekážkou vo výhľade sa v *Zibaldone* objavili až rok po zložení lyriky. Na strane z roku 1820 čítame: „L'anima s'immagina quello che non vede, che quell'albero, quella siepe, quella torre gli nasconde...“⁷⁷ Z týchto myšlienok týkajúcich sa obmedzeného výhľadu, ktorý povzbudzuje našu fantáziu a ilúzie, čím nás privádza ku šťastiu, vzniká neskôr celý Leopardiho koncept o potešení z vecí nekonečných a nejasných.⁷⁸

Hľadiet' na *Zibaldone* ako na komentár iných Leopardiho diel je potrebné a veľmi prínosné. Na druhej strane by to nemalo potlačiť fakt, že sa jedná o

⁷³ Ibidem, str. 230

⁷⁴ Ibidem, str. 233

⁷⁵ Pre štúdiu porovnávajúcu *Zibaldone*, Dielka a Myšlienky vid' BLASUCCI, Luigi. *Lo stormire del vento tra le piante: testi e percorsi leopardiani*. Venezia: Marsilio, 2003.

⁷⁶ *Zibaldone*, 2601: „...pretože lepšie si vychutnáme zdravie po chorobe a pokoj po búrke...“

⁷⁷ Ibidem, 171: „Duša si predstavuje to, čo nevidí, to, čo jej ten strom, ten živý plot, tá veža zakrýva...“

⁷⁸ Pre hlasy a zvuky, ktoré vyvolávajú u človeka potešenie vid'. Zib. 1927-30 a 4293.

autonómny text. *Zibaldone* bol, celkom neprávom, často zatienený inými autorovými dielami. Preto Blasucci navrhuje ako tretí v poradí náhľad na denník ako na autonómny text.⁷⁹

Leopardi bol jeden z najtalentovanejších filológov a filozofov svojej doby. Mnoho z jeho teórií nájdeme práve na stránkach *Zibaldone*. Pri čítaní denníka si môžeme vybrať jednu teóriu či tematiku, ktorú budeme sledovať pri jej zrode, vývoji, zvrate či zániku. Držať sa jednej témy nám pomôžu autorove odkazy na predchádzajúce alebo nasledujúce strany.

Štvrtý a posledný spôsob čítania Leopardiho denníka už nespočíva v sledovaní vybranej témy, preskakujúc tak strany, ktoré sa venujú iným témam. Jedná sa o čítanie strany za stranou. Takéto čítanie je iste veľmi náročné a do určitej miery skomplikované autorovým odvolávaním sa na iné strany. Na druhej však máme možnosť odhaliť chronologický prúd Leopardiho myšlienok, ktorý prechádzal od jednej témy k druhej, tvoriac tak bohatú tematickú mozaiku rozkladajúcu sa na viac než štyritisíc stranách.

Blassucciho práca nám ukazuje akými rôznymi spôsobmi sa dá nahliadať na Leopardiho denník. Skutočnosť, že každý jeho čitateľ ho vníma iným spôsobom, je viac než prirodzená. Koniec koncov to, čo Leopardiho desilo najviac, bola uniformita.

3.2. Autobiografické črty

Už v predchádzajúcich kapitolách sme videli, že Leopardiho tvorba je presýtená autobiografizmom. Prirodzene tomu nebude inak ani pri jeho denníku.

Pasáži, v ktorých sa sústreďí výlučne na svoju osobu, je naozaj mnoho. V nasledujúcich príkladoch si môžeme všimnúť zdôrazňovaného *ja*: „Io era spaventato nel trovarmi in mezzo al nulla, un nulla io medesimo. Io mi sentiva come

⁷⁹ *I tempi dei Canti*, str. 237

soffocare...“⁸⁰ „Io era allora incapace di conciliar l'una vita coll'altra; tanto incapace, che io giudicava questa riunione impossibile...“⁸¹ Na vlastnú skúsenosť však Leopardi upozorňuje aj častými formulami ako napríklad: „cosa ch'io ho provato molte volte“, „e lo so per propria sperienza“.⁸²

Svojmu *ja* sa Leopardi nevenuje len preto, aby spoznal sám seba, ale predovšetkým preto, aby pochopil údel a povahu celého ľudstva. Hlavnou témou *Zibaldone* teda nie je osobná sved' básnika, ale skúmanie ľudstva a zákonov, ktoré objímajú celý svet. Práve preto v *Zibaldone* často vidíme porovnávanie vlastnej osoby s celým ľudstvom. Leopardi zvyčajne uvádza vlastnú situáciu, ktorú aplikuje na ľudstvo, alebo naopak, vychádza z obecných právd, ktoré podloží vlastnou skúsenosťou: „Quando l'uomo concepisce amore tutto il mondo si diletta dagli occhi suoi [...] Non ho mai provato pensiero che astragga l'animo così potentemente...“⁸³

Pripomeňme si, že Leopardi prirovnal premenu, ktorou prešla jeho vlastná osoba, k premene, akou prešlo vo vývoji celé ľudstvo. Z antického človeka sa stal človek moderný. Imaginácia, ktorá u Leopardiho na začiatku prevládala, sa časom vytratila. Na stránkach denníka priznáva:

„Da principio il mio forte era la fantasia, e i miei versi erano pieni d'immagini, e delle mie letture poetiche io cercava sempre di profittare riguardo alla immaginazione. Io era bensì sensibilissimo anche agli affetti, ma esprimerli in poesia non sapeva.“⁸⁴

Problémy so zrakom spôsobili, že sa Leopardi nemohol venovať čítaniu. Začal sa teda hlboko zamýšľať nad vecami, čo z neho učinilo filozofa. Jeho imaginácia celkom ochabla: „E s'io mi metteva a far versi, le immagini mi venivano

⁸⁰ *Zibaldone*, 85: „Zděsil jsem se, když jsem se ocitl uprostřed nicoty, sám jsa nicotou. Cítil jsem, jak se dusím...“ Preklad: PELÁN, str. 268

⁸¹ Ibidem, 4420: „Ja som bol teda neschopný sklbiť jeden život s tým druhým; tak neschopný, že som považoval toto spojenie za nemožné...“

⁸² Ibidem, 95: „vec, ktorú som zažil mnohokrát“, Ibidem, 2415: „a viem to z vlastnej skúsenosti“

⁸³ Ibidem, 59 „Keď sa človek zamiluje, celý svet zmizne z jeho očí [...] Nikdy som nezažil vec, ktorá tak mocne rozptyľuje myseľ...“

⁸⁴ Ibidem 143: „Zpočátku byla mou silnou stránkou fantazie a mé verše byly plné obrazů, a když jsem četl básníky, snažil jsem se, aby z toho měla užitek hlavně má imaginace. City jsem sice hluboce prožíval, ale neuměl jsem je vyjádřit v poezii.“ Preklad PELÁN, str. 268

a sommo stento, anzi la fantasia era quasi disseccata [...], bensì quei versi traboccavano di sentimento.“⁸⁵

V *Zibaldone* nájdeme okrem Leopardiho úvah aj jeho zážitky, intímne spovede, spomienky na detstvo a na predošlé roky života.⁸⁶ Čitateľ má rovnako príležitosť pozorovať dôkladnú a nikdy nekončiacu autoanalýzu autorovej citlivej duše. Napríklad na strane č. 644 čítame intímnu spoveď básnika, spomínajúceho na to, ako ho zakaždým zasiahlo odcestovanie alebo úmrtie iných osôb:

„Io dunque da fanciullo aveva questo costume. Vedendo partire una persona, quantunque a me indifferentissima, considerava se era possibile o probabile ch'io la rivedessi mai. [...] E così la morte di qualcuno ch'io conoscessi, e non mi avesse mai interessato in vita, mi dava una certa pena, non tanto per lui, o perch'egli mi interessasse allora dopo morte, ma per questa considerazione ch'io ruminava profondamente: *è partito per sempre - per sempre? sì: tutto è finito rispetto a lui: non lo vedrò mai più: e nessuna cosa sua avrà più niente di comune colla mia vita.*“⁸⁷

Ukážky podobných citlivých spovedí by mohli pokračovať do nekonečna. K tým najkrajším patrí určite tá, v ktorej Leopardi opisuje poslanie vlastných veršov, ktoré dúfa, že svojím teplom zohrejú jeho starobu a dovoľia mu opäť prežiť aspoň ostatky svojich dávnych emócií (Zib. 4302).

Spomienky boli pre Leopardiho obzvlášť dôležité. Ako poznamenáva v decembri 1828:

„Un oggetto qualunque, per esempio un luogo, un sito, una campagna, per bella che sia, se non desta alcuna rimembranza, non è poetica punto a

⁸⁵ Ibidem, 144: „A když jsem začal skládat verše, obrazy ke mně přicházely stále namáhavěji, fantazie jako by vyschla [...], ale zato ty verše překypovaly citem.“ Preklad PELÁN, str. 269

⁸⁶ Leopardi dal niektorým zápiskom, venovaným vlastným spomienkam podnadpis *Memorie della mia vita* (Pamäte môjho života) vid'. *Zibaldone* str. 4301, 4417, 4420, 4421 atď.

⁸⁷ Ibidem, 644-6: „Od malička som mal teda takýto zvyk. Keď som videl odchádzať nejakú osobu, hoci mne celkom ľahostajnú, uvažoval som, či je možné alebo pravdepodobné, že ju ešte niekedy uvidím. [...] A tak smrť niekoho, koho som poznal a nikdy v živote ma nezaujímal, mi spôsobovala určitú ľútosť, nie však kvôli nemu alebo pretože by ma zaujímal potom po smrti, ale pre tieto úvahy, ktorými som sa zaoberal v mysli: *odišiel navždy- navždy? áno: všetko pre neho skončilo: už ho nikdy neuvidím: a žiadna jeho záležitosť už nebude mať nič spoločné s mojim životom.*“

vederla. La medesima, ed anche un sito, un oggetto qualunque, affatto impoetico in se, sarà poetichissimo a rimembrarlo. La rimembranza è essenziale e principale nel sentimento poetico, non per altro, se non perchè il presente, qual ch'egli sia, non può esser poetico; e il poetico, in uno o in altro modo, si trova sempre consistere nel lontano, nell'indefinito, nel vago.⁸⁸

K spomienkam, ktoré sa rodia v našej mysli bez akejkol'vek úmyselnosti a ktoré sa pred našimi očami pretvárajú na živé obrazy (Zib. 184, 1455), sa Leopardi vráti ešte na mnohých stranách, dokonca aj v posledných rokoch svojho života. Pol roka pred ukončením svojho denníka píše: „Analizzate bene le vostre sensazioni ed immaginazioni più poetiche, quelle che più vi sublimano, vi traggono fuor di voi stesso e del mondo reale; troverete che esse, e il piacer che ne nasce [...], consistono totalmente o principalmente in rimembranza.“⁸⁹

Stránky denníka nám ponúkajú aj Leopardiho obraz vlastnej osoby.⁹⁰ Ten v priebehu času vyústil do kontrastnej podoby, v dôsledku básnikovej filozofickej a poetickej premeny. Z mládenca plného ilúzií a očakávaní (Zib. 681) sa stal dospelý muž, ktorého nekonečno bezvýhodných situácií vrhlo do víru bezbrehej melanchólie, nudy a ničoty.⁹¹

⁸⁸ Ibidem, 4426: „Akákoľvek vec, či už nejaká oblasť, nejaké miesto, krajina, nech je akokoľvek krásna, ak nevyvoláva žiadnu spomienku, nie je na pohľad vôbec poetická. Tá istá vec a aj nejaké miesto, akýkoľvek predmet, sám o sebe absolútne nepoetický, bude poetickým, ak si naň spomenieme v našej mysli. Spomienka je základná a prvoradá pre básnické cítenie, keď pre nič iné, tak pretože prítomnosť, taká aká je, nemôže byť poetická; a poetickosť, tak či onak, vždy spočíva v ďalekom, neohraničenom, neurčitom.“

⁸⁹ Ibidem, 4513 „Analyzujte pečlivě své nejpoetičtější vjemy a představy, ty, které vás nejvíce povznášejí a vzdalují vás sobě samému i skutečnému světu; zjistíte, že tyto představy a rozkoš, která se z nich rodí [...], spočívají plně a podstatně ve vzpomínání.“ Preklad PELÁN, str. 286

⁹⁰ Sú prípady, kedy sa Leopardi schováva za tretiu osobu, ako napríklad v pasáži, kde opisuje nešťastný život ľudí s fyzickými vadami, ktorých iní posmešne prezývajú práve podľa typu ich postihnutia (Zib. 2441-2).

⁹¹ Porov. *Zibaldone* 84, 168, 931, 1550 a 1648

4. Vybrané témy *Zibaldone*

Tak rozsiahly text, ako je text denníka *Zibaldone* nepochybne ponúka pestrý a priam nekonečný výber tém. Venovať sa každej z nich by bolo nemožné. Preto v nasledujúcich kapitolách upriamime našu pozornosť na autorov pesimizmus a nasledovne na vybrané témy ako rozum a príroda, pravda a ilúzie, heroizmus a egoizmus, svet antický a svet moderný, a teda svet primitívny a svet civilizovaný. Ako dobre vidíme, tieto témy sa vyznačujú predovšetkým svojou vzájomnou kontrastnosťou, ktorá je špecifická pre vývoj Leopardiho filozofie.

4.1. Teória rozkoše

Leopardiho filozofia bola charakteristická svojím pesimizmom. Ten v priebehu času nabral niekoľko podôb. Známa je kontrastnosť medzi historickým pesimizmom a kozmickým pesimizmom. Týmto dvom fázam však podľa niektorých kritikov predchádzal aj takzvaný osobný pesimizmus, ktorý bol hlboko zakorenený v Leopardiho osobe. Pramenil z Giacomovej bolesti, prítomnej v jeho živote od samého začiatku.

Približne v roku 1816 sa do centra Leopardiho filozofického hľadania dostal človek, presnejšie jeho tristný osud nezlučiteľný so šťastím. Z čoho však toto nešťastie pramenilo? Leopardi nadobudol presvedčenie, že človek neustále túži po rozkoši, po šťastí. Táto túžba nemala hranice, kým ľudské telo, ľudské zmysly a akékoľvek rozkoš, ktorú človek prežíval, tieto hranice mali. Z tohto dôvodu rozkoš, ktorá bola obmedzená, nemohla nikdy uspokojiť ľudskú túžbu, ktorá bola nekonečná. To viedlo k nespokojnosti, frustrácii a utrpeniu človeka, ktorého ovládla nuda a ničota.

Práve táto téma je jadrom Leopardiho teórie s názvom *teoria del piacere* (teória rozkoše) ovplyvnenej senzualizmom.⁹² Leopardi sa sústredil predovšetkým na fyzické, zmyslové potešenie, ktoré sa medzi iným stalo aj témou jeho mnohých spevov.⁹³

Teória rozkoše je tvorená súborom myšlienok, ktoré Leopardi rozvádza na stránkach *Zibaldone* od júla 1820. Na 165tej strane rukopisu čítame:

„L'anima umana (e così tutti gli esseri viventi) desidera sempre essenzialmente, e mira unicamente, benchè sotto mille aspetti, al piacere, ossia alla felicità, che considerandola bene, è tutt'uno col piacere. Questo desiderio e questa tendenza non ha limiti, perch'è ingenita o congenita coll'esistenza, e perciò non può aver fine in questo o quel piacere che non può essere infinito, ma solamente termina colla vita. E non ha limiti 1. nè per durata, 2. nè per estensione. Quindi non ci può essere nessun piacere che uguagli 1. nè la sua durata, perchè nessun piacere è eterno, 2. nè la sua estensione, perchè nessun piacere è immenso, ma la natura delle cose porta che tutto esista limitatamente e tutto abbia confini, e sia circoscritto...“⁹⁴

Šťastie človeka je nedosiahnuteľné. Vzd'alauje sa pri každom pokuse o jeho uchopenie. Aj keby sme získali to, po čom v tak veľkej miere túžime, nikdy nebudeme úplne uspokojení, pretože naša radosť nebude nikdy trvať večne. Ľudský život zobrazuje nekonečné utrpenie spôsobené túžbou po neobmedzenej rozkoši, ktorú však človek nikdy nedosiahne. Preto upadá do hlbokkej beznádeje, v ktorej mu všetko príde ničotné, dokonca aj vlastná bolesť: „Tutto è nulla al mondo, anche la mia disperazione [...]. Misero me, è vano, è un nulla anche questo mio dolore...“⁹⁵

⁹² Filozofický smer propagujúci zmyslové vnemy ako základný a jediný prameň poznania.

⁹³ BAZZOCCHI, str. 22

⁹⁴ *Zibaldone*, 165: „Ľudská duša (a tak všetky živé bytosti) túži vždy principiálne a usiluje výlučne, hoci v tisíc rôznych podobách, o rozkoš, čiže o šťastie, ktoré keď dobre zvážime, tvorí s rozkošou jednu vec. Táto túžba a táto tendencia nepozná hranice, pretože je daná či vrodená existenciou, a teda nemôže skončiť touto alebo inou rozkošou- ktorá nemôže byť nekonečná- no končí jedine spolu s životom. A nie je obmedzená 1. ani v dĺžke trvania, 2. ani rozmermi. Takže nemôže existovať žiadna rozkoš, ktorá by sa vyrovnala 1. jej dĺžke trvania, pretože žiadna rozkoš nie je večná, 2. ani jej rozmerom, pretože žiadna rozkoš nie je tak obrovská, ale povaha vecí vedie k tomu, že všetko existuje obmedzene, a že všetko má svoje hranice a je definované...“

⁹⁵ Ibidem, 72: „Všetko na svete je ničota, aj moja beznádej [...]. Ja úbožiak, aj táto moja bolesť je márna, je ničotná...“

Momenty, v ktorých človek zažíva radosť, existujú. Sú však obmedzené v ich trvaní a rozsahu. Napríklad v chorobe túžime po vyzdravení. Keď vyzdravieme, prežívame radosť. Časom však táto radosť vyprchá. Všetko sa vráti tak, ako tomu bolo pred tým, a my, neuvedomujúc si viac svoj zlepšený stav, už radosť neprežívame. Šťastie, ktoré človek prežíva je teda dočasné, a teda obmedzené. Rovnaká situácia nastáva aj pri očakávaní nejakého potešenia, napríklad darčeka. Samotné očakávanie je veľmi radostné, tešíme sa, čo príde. Avšak po odhalení prekvapenia, radosť rýchlo pominie a my sa opäť cítime prázdni. Preto znova túžime po ďalšom a ďalšom potešení, čím vstupujeme do víru neuspokojených túžob, ktoré z nás činia večne nespokojných tvorov.

Leopardi tak dochádza k tragickému záveru, že „tutti i piaceri debbono esser misti di dispiacere“.⁹⁶ Honba za nekonečným potešením nám je pritom vštiepená už pri narodení. To znamená, že človek je samotným bytím nešťastný, nakoľko sa v jeho potešení zároveň ukrýva aj jeho nešťastie. Z veľkých túžob a nádejí sa rodí bolesť a sklamanie. Ľudskú nespokojnosť nemožno chápať ako náhodný moment, ale ako stav, v akom sa jedinec trvalo nachádza.

Teóriu rozkoše Leopardi neskôr doplnil. V nasledujúcej ukážke z februára 1821 pojednáva o láske človeka k seba samému, o láske, z ktorej sa ľudská túžba po nekonečnom potešení rodí, a ktorej je nešťastie človeka priamo úmerné:

„Il vivente si ama senza limite nessuno, e non cessa mai di amarsi. Dunque non cessa mai di desiderarsi il bene, e si desidera il bene senza limiti. Questo bene in sostanza non è altro che il piacere. Qualunque piacere ancorchè grande, ancorchè reale, ha limiti. Dunque nessun piacere possibile è proporzionato ed uguale alla misura dell'amore che il vivente porta a se stesso. Quindi nessun piacere può soddisfare il vivente.“⁹⁷

⁹⁶ Ibidem, 167: „všetka rozkoš je nutne zmiešaná so zármutkom“

⁹⁷ Ibidem, 646-7: „Žijúci tvor miluje seba samého bez akéhokoľvek obmedzenia a nikdy neprestane milovať seba samého. Takže nikdy neprestane túžiť po svojom blahu a túži po blahu, ktoré je neobmedzené. V zásade nie je toto blaho nič iné ako rozkoš. Akákoľvek rozkoš, aj keď veľká, aj keď skutočná, je obmedzená. Takže žiadna možná rozkoš nie je primeraná a rovná veľkosti lásky, ktorú žijúci cíti k seba samému. Takže žiadna rozkoš nemôže uspokojiť žijúceho tvora.“

Láska k sebe samému je v očiach Leopardiho bezmedzná. Zároveň je základným citom, od ktorého sa v našom živote odvíja všetko ostatné. Táto láska ovplyvňuje našu vitalitu, citlivosť a existenciu. Čím väčšia je táto láska, a teda naša vitalita a citlivosť, tým väčšia je aj naša nespokojnosť (Zib. 2410-11), pretože čím aktívnejšie človek žije svoj život a čím horlivejšie po niečom túži, tým intenzívnejšie je jeho sklamanie pri nenaplnení vlastných túžob.

Medzi ľudským pokolením teda existuje určitá gradácia miery nešťastia.⁹⁸ Tá závisí od kvality života. Ten Leopardi odlíšil od existencie. Kým existencia bola v materialistickom duchu chápaná ako obyčajná dĺžka života, život znamenal intenzitu pocitov, a teda mieru prežívania existencie. Existencia mohla byť väčšia ako život a naopak (Zib. 3927). Učený človek, čiže človek viacerých záujmov, ktorý si viac uvedomoval svoju existenciu, a ktorého láska k sebe samému bola silnejšia, bol viac nešťastný než človek bez vzdelania a záujmov. Rovnako citlivejší človek bol viac nešťastný, nakoľko prežíval svoje sklamanie viac ako človek, ktorý nie je citlivý. Nakoľko je ľudská bytosť obdarená väčšou citlivosťou a vitalitou než zvieratá, človek: „è, e nasce più infelice, o meno capace di felicità che verun altro genere di viventi, o di esseri.“⁹⁹

4.2. Historický pesimizmus

V predchádzajúcej kapitole sme videli, že v očiach Leopardiho je človek nutne nešťastný. Avšak príroda, ktorú v tomto momente Leopardi videl, tak ako Rousseau,¹⁰⁰ ako láskavú matku (*madre benigna*), sa starala o blaho svojich stvorení. Preto im ako náhradu za nedosiahnuteľnú rozkoš ponúkla predstavivosť a ilúzie, ktoré vytvárali dojem existencie a dosiahnuteľnosti tejto rozkoše: „Il piacere infinito

⁹⁸ Porov. Leopardi *e i segnali dell'infinito*, str. 174-6

⁹⁹ Zibaldone 2412: „je a rodí sa viac nešťastný či menej schopný šťastia, než akékoľvek iné živé druhy alebo bytosti.“

¹⁰⁰ Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) francúzsky filozof, kritik racionalizmu a ľudského pokroku, volajúci po návrate človeka k milovanej prírode, jedinému zdroju dobra a pravdy.

[...] si trova così nella immaginazione, dalla quale derivano la speranza, le illusioni ec.“¹⁰¹

Práve imaginácia sa stala pre ľudskú existenciu kľúčovou. Ľudia, ktorí boli schopní používať svoju predstavivosť, boli šťastnejší a ich život bol naplnenejší. Čím väčší priestor dávali ilúziám, tým viac boli spokojní. Z tohto dôvodu bolo najšťastnejšou fázou človeka jeho detstvo, obdobie, v ktorom všetkému dominovala imaginácia: „I fanciulli trovano il tutto nel nulla, gli uomini il nulla nel tutto.“¹⁰² Len na deťoch môžeme „esplorare, notare, e notomizzare oggidì, le qualità, le inclinazioni, gli affetti veramente naturali.“¹⁰³

K imaginácii sa Leopardi vrátil aj neskôr. V pasáži z roku 1828 vraví o rozmanitosti sveta človeka, ktorý sa nechá viesť ilúziami. Pre takého človeka:

„il mondo e gli oggetti sono in certo modo doppi. Egli vedrà cogli occhi una torre, una campagna; udrà cogli orecchi un suono d'una campana; e nel tempo stesso coll'immaginazione vedrà un'altra torre, un'altra campagna, udrà un altro suono...“¹⁰⁴

Imaginácia zamestnávala ľudskú myseľ, ponúkala jej bohaté obrazy, a preto si človek neuvedomoval úbohosť svojej situácie. Rovnako to bolo aj s ľudskými potrebami, ktoré človeka neustále rozptyľovali. K takýmto rozptýleniam patrilo aj utrpenie či strach. Dokonca aj bolesť bola vnímaná ako pozitívna vec, pretože: „è più dolce il guarir dai mali, che il vivere senza mali.“¹⁰⁵ Život plný záväzkov a povinností bol život radostný. Najväčším nepriateľom človeka bola nuda, ktorá viedla k jeho stagnácii, ničote a zbytočnosti (Zib. 1815, 3714).

¹⁰¹ Ibidem, 167: „Nekonečná rozkoš [...] sa tak nachádza v imaginácii, z ktorej pramenia nádej, ilúzie atď.“

¹⁰² Ibidem, 527: „Deti nájdu v ničote všetko, dospelí ničotu vo všetkom.“

¹⁰³ Ibidem, 644: „v dnešných dňoch študovať, pozorovať a podrobne skúmať naozaj prirodzené vlastnosti, sklony a city.“

¹⁰⁴ Ibidem, 4418: „sú svet a predmety určitým spôsobom zdvojené. On očami uvidí vežu, krajinu; ušami bude počuť zvuk zvonu; a zároveň so svojou predstavivosťou uvidí inú vežu, inú krajinu, bude počuť iný zvuk...“

¹⁰⁵ Ibidem 175: „je príjemnejšie uzdraviť sa z bolesti, než žiť bez bolesti.“

Ľudia, ktorí žili v súlade s prírodou boli šťastnejší. Takí boli antickí Gréci a Rimania. Táto harmónia bola narušená, keď sa človek vzdialil prírode a tým aj ilúziám. On samotný bol teda vinníkom svojho nešťastia.

Leopardiho fáza historického pesimizmu, ktorá trvala približne do básnikovej filozofickej premeny v roku 1819, bola orientovaná výhradne na človeka. Leopardi sa zaujímal o kontrast medzi svetom antickým a moderným. V jeho očiach si človek pokrokom len uškodil. Už v dvoch spomínaných vlasteneckých canzónach *Taliansku* a *Na Danteho pomník* oplakával úpadok veľkého Talianska plného hrdinov, akých už moderná doba nemala. Nová doba spôsobila rozvoj tých najhorších ľudských vlastností ako egoizmu, chamtivosti či falošnosti.

Označenie historický pesimizmus vyjadruje postupný, historický proces, v ktorom sa človek od pôvodného stavu šťastia a úplnosti presunul k prítomnosti naplnenej trápením a smútkom. Dôležité je nezabudnúť, že ani v antickej dobe nebolo šťastie úplné. Jednalo sa o šťastie relatívne, existujúce len vďaka výplodom ilúzií a predstavivosti. Fakt, že existencia človeka je nezlučiteľná so šťastím, privedie neskôr Leopardiho k úplnému prepracovaniu teórie o vzťahu človeka a prírody.

4.3. Rozum vs. príroda

Leopardi stavia rozum a prírodu do opozície hneď na prvých stranách *Zibaldone*. Ako sme už spomínali, práve rozum narušil harmóniu medzi človekom a prírodou. Už na štrnástej strane *Zibaldone* čítame:

„La ragione è nemica d'ogni grandezza: la ragione è nemica della natura: la natura è grande, la ragione è piccola. Voglio dire che un uomo tanto meno o tanto più difficilmente sarà grande quanto più sarà dominato dalla ragione: che pochi possono esser grandi (e nelle

arti e nella poesia forse nessuno) se non sono dominati dalle illusioni.“¹⁰⁶

Príroda viedla ľudí k veľkým veciam, rozum k tým malým. Preto sa nič nevyrovnalo hrdinstvám antických bojovníkov či dielam antických básnikov. Moderný človek, ktorý sa na rozum upínal čoraz viac, bol človek priemerný a neoriginálny.

Podľa Leopardiho nám príroda dala všetky vedomosti potrebné k životu: „...la natura ci aveva già fatto saggi...“¹⁰⁷ Človeku stačili jeho inštinkty, ktoré mu napovedali, čo je pre neho správne a čo nie. Štúdium nám naopak zabránilo vidieť jasné veci okolo nás a dôjsť k pravému poznaniu. Človek, ignorujúc svoje inštinkty, sa riadil získanými vedomosťami. To viedlo k strate jeho šťastia:

„L'uomo si allontana dalla natura, e quindi dalla felicità, quando a forza di esperienze di ogni genere, ch'egli non doveva fare, e che la natura aveva provveduto che non facesse [...] la sua ragione comincia ad acquistare altri dati, comincia a confrontare, e finalmente a dedurre altre conseguenze sia dai dati naturali, sia da quelli che non doveva avere [...] le sue azioni non venendo più da credenze naturali non sono più naturali...“¹⁰⁸

Učenosť zároveň viedla aj k určitej uniformite. Ničila rôznorodosť a osobitosť populácie. Národy sa čoraz viac začali podobať jeden druhému. Ľudia čítali rovnaké knihy, mali rovnaké myslenie a názory. Takí boli podľa Leopardiho ľudia vo veľkomestách. Ako píše vo svojom denníku, v takýchto prípadoch stačilo spoznať jedného človeka, a akoby ste spoznali všetkých obyvateľov mesta. V menších mestách či dedinách, kde boli ľudia bližšie prírode, naopak nájdeme rozmanité osobnosti, ktoré boli obrazom rôznorodosti a nahodilosti prírody. Preto, ak

¹⁰⁶ Ibidem, 14: „Rozum je nepriateľom každej veľkoleposti: rozum je nepriateľom prírody: príroda je veľká, rozum je malý. Myslím tým, že človek sa tým menej alebo tým ťažšie stane veľkým, čím viac bude ovládaný rozumom: že len málokto ľudí môžu byť veľkí (a v umení a v poézii asi nikto), ak sa nenechajú ovládať ilúziami.“

¹⁰⁷ Ibidem, 305: „...príroda nás učinila dostatočne múdrymi...“

¹⁰⁸ Ibidem, 446: „Človek sa oddialil od prírody, a teda od šťastia, keď vďaka skúsenostiam rôzneho druhu, ktoré nemal mať a ktoré príroda predvídala, že mať nebude [...], jeho rozum začne získavať ďalšie informácie, začne ich porovnávať a nakoniec vyvodzovať následky z informácií poskytnutých prírodou a aj z tých, ktoré nemal mať[...] Jeho činy, ktoré viac nevychádzajú z prirodzených presvedčení, už viac nie sú prirodzené...“

chceme pozorovať schopnosti, originalitu a silu prírody, musíme pozorovať človeka jednoduchého a neučeného.

K rozumu sa Leopardi vracia aj o tri roky neskôr. Jeho negatívna rola sa nemení:

„La ragione [...] è potentissima; ma ella è dannosa, ella rende impotente colui che l'usa, e tanto più quanto maggiore uso ei ne fa [...] e le cose tanto più impiccoliscono quanto ella cresce; e quanto è maggiore la sua esistenza in intensità e in estensione, tanto l'esser delle cose si scema e restringe ed accosta verso il nulla.“¹⁰⁹

Rozum deformoval ľudské myšlienky. Z takýchto myšlienok sa rodili problémy a starosti, ktoré antický človek nemal. Modernému človeku napríklad prichádzalo na um, aký bol život ľudí v predchádzajúcich epochách. Kládol si otázky, ako ľudia fungovali bez vymožeností a vynálezov novej doby, pričom neveriacky krútil hlavou nad zložitou ich života. Takéto starosti moderného človeka Leopardi videl ako smiešne a absolútne zbytočné, nakoľko v budúcnosti sa ľudia budú diviť aj nad životom v našej dobe: (Zib., 4198-99).

Pokroku novej doby sa Leopardi venoval pomerne často. Dokonalosť nevidel v budúcnosti, ale naopak, v minulosti. Bol otvoreným kritikom súdobej kultúry, ktorej dominovala nečinnosť, nuda a zbabelosť. Zároveň sa staval proti akýmkoľvek optimistickým ideológiám ospevujúcim pokrok doby a lepšiu budúcnosť človeka, ku ktorej mali prispieť významné vedecké objavy. Proti náboženskej viere, ktorá ponúkala ľuďom útechu, zas vystupoval Leopardiho materializmus, ktorý popieral akúkoľvek nádej v existenciu posmrtného života.

¹⁰⁹ Ibidem, 2942: „Rozum [...] je veľmi mocný, avšak škodlivý, činí bezmocným toho, kto ho používa, a tým viac, čím viac ho používa [...] a veci sa tým viac zmenšujú, čím viac rastie sila rozumu; a čím je väčšia intenzita a rozmer jeho existencie, tým viac existencia vecí slabne, zmenšuje sa a približuje sa k ničote.“

4.4. Svet antický, svet moderný

Odlišnostiam antického a moderného sveta sa Leopardi venoval vo veľkej miere. Ako sme už povedali, antický svet bol pre Leopardiho vzorom. V tomto svete bol človek šťastný vďaka svojej predstavivosti a ilúziám, ktoré ho oddiaľovali od nudy a trápenia (Zib. 175). Antickí ľudia boli aktívni, múdri, fyzicky zdatní a schopní veľkých činov, ktoré moderný človek už nikdy neprekonal.

Rovnako veľkolepá bola aj poézia antických básnikov, ktorých Leopardi hrdo ospevoval. V centre jeho záujmu bol Homér, ktorého v denníku spomína presne 274krát.¹¹⁰ Predstavivosť týchto básnikov bola rovnako rozvinutá ako predstavivosť detí. Ich poézia bola plná nejasných obrazov, ilúzií, mýtov a spontánnosti. Naopak, myseľ moderných básnikov bola plná obmedzení, naučených pravidiel a predstáv o tom, čo je správne a čo nie. To zabráňovalo prirodzenej tvorbe básní, nakoľko sa tieto autori neustále obávali, že sa dopustia nejakých chýb (Zib. 9-10).

Moderní básnici sa utiekali k sentimentálnej poézii a k napodobovaniu predošlých autorov. Antickí básnici nikoho napodobovali, sami boli tvorcami veľmi originálnej poézie, ktorá sa neriadila žiadnymi formálnymi či tematickými pravidlami. Načúvali matke prírode, ktorá im vždy vnukla nové nápady: „...i poeti antichi difficilmente *s'imbattevano a non essere originali*, o piuttosto erano sempre originali, e s'erano simili era caso.“¹¹¹ Nadradenosť antiky platila aj pri próze: „Ora i migliori e sommi prosatori francesi [...], non sono degni di venir nemmeno in confronto con uno de' peggiori ed infimi classici latini.“¹¹²

Veľkou zmenou prešiel aj jazyk. Ten sa s nárastom racionality vzdľával prírode, až s ňou nakoniec stratil akýkoľvek kontakt. Čím menej boli ľudia civilizovaní, tým nepravidelnejší bol ich jazyk (Zibaldone, 1459). Postupne sa jazyky zjednocovali do veľkého umelého systému, čím strácali svoju nahodilosť a

¹¹⁰ D'INTINO, str. 54

¹¹¹ Zibaldone, 40: „...antickí básnici len ťažko narazili na to, že by neboli originálni alebo skôr boli vždy originálni, a ak si boli podobní, bola to náhoda.“

¹¹² Ibidem, 527: „Teda tí najlepší a najväčší francúzski prozaici [...], nie sú hodní ani len porovnania s niekým z tých najhorších a najmenších latinských klasikov.“

rozmanitosť. Nasledovne boli kodifikované, vznikali slovníky, gramatiky a jazykové príručky, ktoré boli celkom vzdialené pôvodnému jazyku.

Nová doba priniesla aj zmenu ľudského charakteru. Moderný človek bol v Leopardiho očiach egoista. Antický heroizmus nahradilo sebecko, ktoré pramenilo z náboženstva a z ľudskej lásky k sebe samému.¹¹³ Preto boli životu v skupinách prispôsobené viac zvieratá než ľudia. Ľudské spoločenstvá, Leopardim definované ako egoistické spoločenstvá (Zib. 930), boli tie najviac nevydarené a tie najmenej funkčné spoločenstvá na svete (Zib. 3774). Ani tie najrôznejšie zákony, obmedzenia, dogmy či tresty neviedli človeka k tomu, aby mu bolo prednejšie blaho celej spoločnosti než jeho vlastný prospech. Človek sa snažil byť mocnejší než tí druhí, usiloval o získanie rôznych výhod, zneužíval druhých a chcel, nech sa spoločenstvo uberá smerom, aký preferoval on sám (Zib. 3775). Prirodzene takáto spoločnosť nemohla fungovať. Oveľa usporiadanejšie boli spoločenstvá zvierat, ktoré boli založené na spolupráci a ktoré usilovali o spoločný cieľ. Aj keď sa zvieratá neriadili filozofi, vedeckými pokusmi či rôznymi učeniami, ich spoločnosť bola dokonalá.

Čím viac u človeka prekvitala láska k sebe samému, tým ničivejšie bolo jeho pôsobenie na druhého jedinca. Človek sa tak stával hubiteľom svojho vlastného druhu. To bolo vidieť aj vo vojne. Kým v antike národy bojovali proti cudzincom, v modernej dobe ľudia bojovali proti sebe v rámci jedného štátu. Boli: „in guerra senza tregua, e in guerra d'ogni giorno, ora, momento, e in guerra di ciascuno contro ciascuno, e senza neppur l'apparenza della giustizia...“¹¹⁴

Postupom času sa menilo aj ľudské telo. Antickí ľudia boli silní, nakoľko sa venovali rôznym fyzickým aktivitám. To pomáhalo ich rozptýleniu, zdraviu a správne fyzickému vývoju. Telo bolo pre Leopardiho veľmi dôležité. Práve od neho záviseli jedincove činy, myšlienky či city. Telo moderného človeka bolo slabé, čo malo dopad na viacero aspektov jeho života. V antike napríklad človek zažíval inú radosť, iné starosti, iný smútok. Dokonca aj pohreby boli iné. Kým tie dnešné sú plné smútku, antické pohreby boli vitálnymi a veselými oslavami mŕtveho (Zib. 2944).

¹¹³ D'INTINO, 104

¹¹⁴ Ibidem, 890-1: „vo vojne bez prestávky, ktorá trvá každý deň, hodinu, okamih, vo vojne každého proti každému a bez akéhokoľvek náznaku spravodlivosti...“

Rozličné bolo aj stolovanie týchto ľudí. Antickí ľudia jedli vždy v niekoho spoločnosti, nakoľko jedenie osamote bolo neprípustné. Počas jedenia však nerozprávali. Naopak, moderný človek rozprával počas jedenia viac, než pri akejkol'vek inej aktivite. Opäť sa tak vzdialil prirodzenému chodu vecí. Leopardi píše:

„Ora io non posso mettermi nella testa che quell'unica ora del giorno in cui si ha la bocca impedita, in cui gli organi esteriori della favella hanno un'altra occupazione [...], abbia da esser quell'ora appunto in cui più che mai si debba favellare. [...] Ma io che ho a cuore la buona digestione, non credo di essere *inumano* se in quell'ora voglio parlare meno che mai, e se però pranzo solo.“¹¹⁵

Všetky tieto zmeny boli spôsobené oddialením sa človeka od prírody. Jeho situácia sa nenávratiteľne zmenila (Zib. 403, 2403). Strata fantázie viedla k nude, frustrácii a nespokojnosti človeka, ktorý hľadal východisko v samovražde.

4.5. Kozmický pesimizmus

Leopardiho vízia prírody ako dobrej matky sa postupom času začala rozpadáť. V predchádzajúcich kapitolách sme videli, že nešťastie človeka spôsobilo jeho oddialenie sa od prírody. Táto teória však Leopardiho uspokojila len na pár rokov. Okolo roku 1821 sa objavili prvé záznamy, v ktorých sa príroda až tak harmonická a láskavá už nejavila. Aj napriek tomu, až do roku 1824 Leopardi prírodu z nešťastia človeka nevinil.

¹¹⁵ Ibidem, 4183-4: „Mne teda nejde do hlavy, že práve tá jediná hodina dňa, počas ktorej sú ústa zaneprázdnené, počas ktorej majú vonkajšie rečové orgány iné zamestnanie [...], má byť práve tou hodinou, počas ktorej sa má rozprávať viac ako kedykoľvek inokedy. [...] Ale ja, komu záleží na dobrom trávení, si nemyslím, že som neľudský, ak chcem v tej hodine rozprávať menej ako kedykoľvek inokedy, a ak obedujem sám.“

V máji 1821 Leopardi na obranu prírody vypracoval teóriu, v ktorej si prírodu predstavoval ako veľký mechanizmus zložený z neskutočne veľa častí. V takomto stroji mohlo prirodzene dôjsť k nejakým vadám. Tie boli úplne prirodzené a pochopiteľné, vzhľadom na veľkosť a zložitosť takého stroja. Ďalšou dôležitou vecou bolo, že tieto chyby v stroji boli celkom náhodné. Ak Leopardi prirovnával prírodu k veľkému stroju, vady, ktoré v ňom nastali reprezentovali ľudské nešťastie. Nešťastie teda bola akási náhodná chyba v systéme prírody, ktorú nešlo predvídať, a ktorej nasledovne nešlo ani zabrániť. V *Zibaldone* čítame, že nešťastie človeka bolo preto „accidentale, e indipendente dal sistema della natura.“¹¹⁶ Príroda teda žiadnu zodpovednosť za ľudské nešťastie neniesla.

Naopak v auguste toho istého roka Leopardi o ťažkostiach, ktoré zužujú náš život už písal: „la natura gli ha ben preveduti, ma lungi dal prevenirgli, li ha per lo contrario inclusi nel suo grand'ordine, e disposti a' suoi fini.“¹¹⁷ Pohľad na prírodu sa začal meniť. Leopardi si všímal že, príroda bola láskavá voči celému univerzu, avšak už menej k jeho jedincom: „La natura è madre benignissima del tutto [...], ma non degl'individui.“¹¹⁸ Dôležitým bolo zachovanie celého druhu, v prospech ktorého bolo prípustné, aby dané individuum trpelo.

Nešťastie už viac nebola obyčajná náhoda či chyba v systéme prírody. Rovnako, vinníkom ľudského nešťastia už nebol človek. Ten teraz vystupoval ako obeť necitlivej prírody, ktorá predstavovala cyklus tvorenia a deštrukcie vlastných tvorov: „È già notato che la morte serve alla vita, e che l'ordine naturale, è un cerchio di distruzione, e riproduzione...“¹¹⁹

V auguste 1822 si Leopardi v svojom denníku položil sériu otázok: „Per Dio! perchè dunque nasce l'uomo? e perchè genera? per poi racconsolar quelli che ha generati del medesimo essere stati generati?“¹²⁰ Definitívne tak opustil víziu dobrej prírody. Uvedomoval si, že túžba človeka po nekonečnej rozkoši pochádzala od

¹¹⁶ Ibidem, 1081: „náhodné a nezávislé od systému prírody“

¹¹⁷ Ibidem, 1530: „príroda ich dobre predvídala, no ani zďaleka im nepredišla, naopak, zahrnula ich do svojho veľkého rádu a podriadila svojím účelom.“

¹¹⁸ Ibidem, 1530: „Príroda je nesmierne láskavá matka všetkého [...], ale nie jednotlivcov.“

¹¹⁹ Ibidem, 1531: „Už bolo poznamenané, že smrť je potrebná k životu, a že prirodzený rád je kruhom ničenia a tvorenia...“

¹²⁰ Ibidem, 2607: „Preboha! Prečo sa teda rodí človek? A prečo plodí? Aby potom utešoval tých, ktorých splodil, pred tým, že boli splodení?“

prírody, ktorá však prostriedky k jej uspokojeniu človeku nedala.¹²¹ Svojím stvoreniam okrem toho stavala do cesty mnohé prekážky, ktoré im sťažovali život. Každý kto sa narodil bol predurčený skaze, trápeniu a smrti. V máji 1824 už čítame o jasných protikladoch, ktoré nájdeme prírode (Zib. 4087).

Rok 1824 je zároveň rokom, kedy vznikol známy *Rozhovor Prírody a Island'ana* (Dialogo della Natura e di un Islandese). Leopardiho postoj tohto obdobia by sa dal definovať ako neciteľný, ironický a ľahostajný. Presne taký je aj dialóg Prírody a Island'ana, z ktorého vychádzali myšlienky denníka, pojednávajúce o nemilosrdnej prírode.

V dialógu vystupuje Island'an, ktorý prchajúc pred Prírodou dorazil do Afriky. Tam však samotnú Prírodu v podobe veľkej ženy stretol. Island'an opustil svoju krajinu, aby našiel miesto, kde by mohol viesť pokojný život, kde by nikoho nezraňoval a kde by nik a nič nezraňovalo jeho. Dialóg je v podstate z veľkej časti monológom Island'ana, obviňujúceho Prírodu z jej krutosti: „...che è quanto dire che tu dai ciascun giorno un assalto e una battaglia formata a quegli abitanti, non rei verso te di nessun'ingiuria.“¹²²

Island'an podrobne vymenováva všetky nešťastia či živelné pohromy, ktoré sprevádzajú život človeka: snehové búrky, veľké suchá, rozsiahle dažde, zemetrasenia a choroby. Uvedomuje si, že byť šťastný je nemožné: „In fine, io non mi ricordo aver passato un giorno solo della vita senza qualche pena; laddove io non posso numerare quelli che ho consumati senza pure un'ombra di godimento.“¹²³ Príroda na tieto obvinenia reaguje pár posmešnými vetami, z ktorých je cítiť jej ľahostajnosť:

„Immaginavi tu forse che il mondo fosse fatto per causa vostra? Ora sappi che nelle fatture, negli ordini e nelle operazioni mie, trattone pochissime, sempre ebbi ed ho l'intenzione a tutt'altro che alla felicità degli

¹²¹ Pozri Ibidem, 4087 a 4128-9

¹²² Dostupné z http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_8/t345.pdf Preklad: „...jako bys dennodenně podnikala útoky a vrhala své šiky na obyvatelstvo, které se proti tobě ničím neprovinilo.“ LEOPARDI, Giacomo. *Morální dílka*. Prel. Digrin, Zdeněk; Pelán, Jiří. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2003, str. 102

¹²³ Ibidem, preklad: „Nevzpomínám, že bych kdy prožil jediný den bez nějakého trápení, kdežto nemohu spočítat, kolik jsem jich přežil a nepocítil jsem ani špetku nějaké radosti.“ *Morální dílka*, str. 103

uomini o all'infelicità. Quando io vi offendo in qualunque modo e con qual sia mezzo, io non me n'avveggo, se non rarissime volte: come, ordinariamente, se io vi diletto o vi benefico, io non lo so; e non ho fatto, come credete voi, quelle tali cose, o non fo quelle tali azioni, per dilettarvi o giovarvi. E finalmente, se anche mi avvenisse di estinguere tutta la vostra specie, io non me ne avvedrei.“¹²⁴

Leopardi si uvedomoval, že existencia človeka nebola pre prírodu ničím výnimočným. Bola len malým zlomkom v histórii existencie ostatných živých bytostí.¹²⁵ Človek obýval zem, kde plnil svoju funkciu v nehumánnom mechanizme nastavenom prírodou. Sme na vrchole kozmického pesimizmu. Leopardi je presvedčený, že šťastie je nedosiahnuteľné, a že všetko, čo človeka objíma je zlo. V denníku na strane č. 4174 čítame:

„Tutto è male. Cioè tutto quello che è, è male; che ciascuna cosa esista è un male; ciascuna cosa esiste per fin di male; l'esistenza è un male e ordinata al male; il fine dell'universo è il male; l'ordine e lo stato, le leggi, l'andamento naturale dell'universo non sono altro che male, nè diretti ad altro che al male.“¹²⁶

Pôvodcom všetkého utrpenia bola príroda, ktorá nedala človeku a ani inej živej bytosti šancu na záchranu. Zlo ovládlo celý svet, trpeli všetci: „Non il genere umano solamente ma tutti gli animali. Non gli animali soltanto ma tutti gli altri esseri al loro modo. Non gl'individui, ma le specie, i generi, i regni, i globi, i sistemi, i mondi.“¹²⁷ Kozmický pesimizmus pojal celý kozmos. To znamená ľudstvo

¹²⁴Ibidem, preklad: „Myslel sis snad, že svět je stvořen pro vás? Věz, že při tvoření, v pořádcích a ve všem počínání jsem vždy měla a mám jiné záměry než lidské štěstí nebo neštěstí. Výjimky jsou nepatrné. Když vám nějak ubližuji, většinou o tom ani nevím; právě tak nemám ani tušení, že jsem vám poskytla nějaké potěšení nebo dobrodiní; nedělala jsem a nedělám nic pro vaši potěchu, nebo abych vám pomohla, to si jen namlouváte. A kdybych náhodou vyhladila celý lidský rod, ani bych to nepostřehla.“ *Morální dílka*, str. 104

¹²⁵ D'INTINO, str. 101

¹²⁶ Ibidem, 4174: „Všetko je zlo. Teda všetko čo je, je zlo; každá vec, čo existuje je zlo; každá vec existuje pre účely zla; existencia je zlo a je určená zlu; účel vesmíru je zlo; usporiadanie, stav, zákony, prirodzený chod vesmíru nie sú iným než zlom a nesmerujú k ničomu inému než ku zlu.“

¹²⁷ Ibidem, 4175: „Nie len ľudstvo, ale všetky zvieratá. Nie len zvieratá, ale svojim vlastným spôsobom aj všetky ostatné bytosti. Nie jedinci, ale druhy, rody, kráľovstvá, glóbusy, systémy, svety.“

akejkoľvek doby a zároveň aj všetky ostatné žijúce druhy. Leopardiho tragickým odhalením bol fakt, že pre akúkoľvek žijúcu bytosť bolo lepšie neexistovať ako existovať. Zlo bolo prítomné vo všetkom. Dobro neexistovalo. Boh neexistoval. Nikto nevidel ani len záblesk radosti či šťastia.

Kým vo fáze historického pesimizmu sa Leopardi orientoval na nešťastie spôsobené nedosiahnuteľnosťou zmyslového potešenia, vo fáze kozmického pesimizmu sa jeho záujem presunul na nešťastie spôsobené vonkajším, materiálnym zlom.¹²⁸ K takému patrila choroba, smrť, živelné pohromy, útoky iných zvierat či dokonca potravinový reťazec, ktorý prinášal smrť, činiac zo zvierat potravu pre iné zvieratá. Každý živý tvor sa snažil týmito pohromám brániť. Uniknúť im však nedokázal.

4.6. Záhrada utrpenia

Dokonalým obrazom Leopardiho pesimistickej vízie sveta je takzvaná záhrada utrpenia. Opis tejto záhrady, ktorý nájdeme na stránkach *Zibaldone*, vznikol počas Leopardiho pobytu v Bologni v roku 1826. Hlavnou témou tejto pasáže je utrpenie (*souffrance*) a zlo, ktoré spôsobuje príroda všetkým živým tvorom. Popis záhrady nájdeme na 4175tej strane *Zibaldone*:

„Entrate in un giardino di piante, d'erbe, di fiori. Sia pur quanto volete ridente. Sia nella più mite stagione dell'anno. Voi non potete volger lo sguardo in nessuna parte che voi non vi troviate del patimento. Tutta quella famiglia di vegetali è in istato di *souffrance*, qual individuo più, qual meno. Là quella rosa è offesa dal sole, che gli ha dato la vita; si corruga, langue, appassisce. Là quel giglio è succhiato crudelmente da un'ape, nelle sue parti più sensibili, più vitali. [...] Quell'albero è infestato da un formicaio, quell'altro da bruchi, da mosche, da lumache, da zanzare; questo è ferito

¹²⁸ Leopardi e i segnali dell'infinito, str. 178-181

nella scorsa [...]. Quella pianta ha troppo caldo, questa troppo fresco; troppa luce, troppa ombra; troppo umido, troppo secco.“¹²⁹

V opise vidíme záhradu, v ktorej sa na prvý pohľad javí všetko krásne, radostné a harmonické. Keď však na záhradu prihliadneme bližšie, uvidíme realitu, ktorá je celkom odlišná. V záhrade sa nenachádza ani len jedno stvorenie, ktoré by netrpelo: hmyz požiera a ničí kvety, slnko trápi všetky rastliny, vetve stromov láme váha ich plodov alebo vietor. Žiadna rastlina nemá vhodné podmienky pre svoj rast. Do tohto kruhu skazy prispieva aj človek: „Intanto tu strazi le erbe co' tuoi passi; le stritoli, le ammacchi, ne spremi il sangue, le rompi, le uccidi.“¹³⁰ Pred očami sa nám objavuje tristný obraz vzťahov medzi všetkými bytosťami. Záhrada tak nepredstavuje idylické miesto krásy, oddychu a harmónie, ale miesto deštrukcie a utrpenia. Záver týchto strán je tragický:

„Ma in verità questa vita è trista e infelice, ogni giardino è quasi un vasto ospedale (luogo ben più deplorabile che un cimiterio), e se questi esseri sentono, o vogliamo dire, sentissero, certo è che il non essere sarebbe per loro assai meglio che l'essere.“¹³¹

Záhrada je obrazom obrovskej nemocnice. Ako vraví Leopardi, nemocnica je horšia ako cintorín, pretože kým cintorín predstavuje smrť, a teda koniec utrpenia, nemocnica predstavuje miesto, kde sa naše trápenie len predlžuje. Ako vidíme, táto teória je v absolútnom kontraste so stránkami *Zibaldone* z októbra 1823, na ktorých

¹²⁹ Ibidem 4175-6: „Vojdete do záhrady rastlín, tráv, kvetov. Nech je akokoľvek krásna. Hoci aj v tom najmiernejšom období roka. Nebudete schopní obrátiť zrak na akékoľvek miesto, kde by ste nenašli bolesť. Celá tá rodina rastlín je v stave utrpenia, niektorý jej člen viac, niektorý menej. Tam tej ruži ubližuje slnko, ktoré jej dalo život; zvráťuje sa, chradne, uvädá. Tam tú ľaliu kruto cucia včela, v jej najcitlivejších a najdôležitejších častiach. [...] Ten strom je zamorený mraveniskom, ten druhý húsenicami, muchami, slimákmi, komármi; tento má zničenú kôru [...]. Tej rastline je príliš teplo, tejto príliš zima; má priveľa svetla, priveľa tieňu; priveľa vlhka, priveľa sucha.“

¹³⁰ Ibidem, 4176: „Pritom ty mučíš rastliny tvojimi krokmi; drvíš ich, deformuješ, žmýkaš z nich krv, lámeš ich, zabíjaš ich.“

¹³¹ Ibidem, 4176-7: „Popravde, tento život je smutný a nešťastný, každá záhrada je akoby obrovskou nemocnicou (miestom oveľa žalostnejším než je cintorín), a ak tieto bytosti cítia, alebo lepšie povedané, ak by cítili, isté je, že neexistovať by bolo pre ne oveľa lepšie ako existovať.“

Leopardi písal: „La natura è vita. Ella è esistenza. Ella stessa ama la vita...”¹³²

Tak ako kedysi Leopardi v prírode nenachádzal žiadny protiklad, teraz ich videl hneď niekoľko. Preto sa snažil objaviť naozajstný zámer prírody:

„La natura ha dato ad alcuni animali l'istinto e il bisogno di pascersi di certe tali piante, frutta ec., ed ha armato queste tali piante di spine per allontanar gli animali, queste tali frutta di gusci, di bucce, d'involuppi d'ogni genere [...]. Io avrò torto senza dubbio, ma la vista di tali fenomeni mi fa ridere. Qual è il fine, qual è il voler sincero e l'intenzione vera della natura? Vuol ella che il tal frutto sia mangiato dagli animali o non sia mangiato? Se sì, perchè l'ha difeso con sì dura crosta e con tanta cura? se no, perchè ha dato ai tali animali l'istinto e l'appetito e forse anche il bisogno di procacciarlo e mangiarselo?”¹³³

Teória kozmického pesimizmu ovplyvnila celú Leopardiho tvorbu. Dôležitá vec, ktorá je avšak opomínaná mnohými kritikmi je, že Leopardi napriek všetkým svojim tvrdeniam nechal dvere pootvorené aj iným interpretáciám pravdy.¹³⁴ Na posledných stránkach *Zibaldone* opakuje, že zlo ovláda svet, no zároveň dodáva, že nemáme možnosti a ani prostriedky na to, aby sme určili, čo je naozaj zlé a čo dobré. Preto nemôže s istotou tvrdiť, že to, čo sa nám javí ako dobré je naozaj dobré a čo nám pripadá zlé je naozaj zlé (Zib. 4258).

Zdá sa, že sa Leopardi snažil dištancovať od vyjadrení, ktoré sformuloval počas predošlých rokov. V prírode nachádzal toľko zla a toľko dobra, že to slovami nedokázal vyjadriť. Systém prírody preto už ďalej nekritizuje, neskúma a zdržuje sa

¹³² Ibidem, 3813-4: „Príroda je život. Ona je existencia. Ona sama miluje život...”

¹³³ Ibidem, 4204-5: „Príroda dala niektorým zvieratám inštinkt a potrebu žiť sa určitými rastlinami, ovocím atď. a tieto rastliny vyzbrojila trnmi, aby si udržali tieto zvieratá ďaleko od seba, ovocie škrupinami, šupkami, obalmi rôzneho druhu [...]. Bez pochyb sa mýlim, ale takéto javy sú mi k smiechu. Aký je cieľ, aký je úprimný úmysel a skutočný zámer prírody? Chce, aby zvieratá zjedli alebo nezjedli to ovocie? Ak áno, prečo ho s toľkou starostlivosťou ochránila tak tvrdou kôrkou? Ak nie, prečo tým zvieratám vštiepila inštinkt, chuť a možno aj potrebu získať ho a zjesť ho?”

¹³⁴ BAZZOCCHI, str. 91-93

akéhokoľvek úsudku: „Astenghiamoci dunque dal giudicare, e diciamo che questo è uno universo, che questo è un ordine: ma se buono o cattivo, non lo diciamo.“¹³⁵

Leopardi má dvadsaťdeväť rokov a je takmer na konci svojho denníka, ktorý sa za nasledujúcich šesť rokov rozrastie len o tristo strán. Od prvého záznamu v tejto chvíli ubehlo desať rokov a my sme svedkami toho, čo Solmi označil ako *pensiero in movimento*.

¹³⁵ Zibaldone, 4258: „Zdržme sa teda súdenia a povedzme, že toto je nejaké univerzum, že toto je nejaký rád: ale či dobrý alebo zlý, to nehovorme.“

5. Záver

Cieľom tejto diplomovej práce bolo nahliadnuť na Leopardiho denník *Zibaldone*. Pre správnu interpretáciu Leopardiho tvorby a filozofie sme sa hneď po úvode venovali autorovej biografii. Priblížili sme si Leopardiho detstvo, mladosť a v nepodslednom rade udalosti, ktoré ovplyvnili jeho myslenie. Prostredníctvom Leopardiho korešpondencie sme mali možnosť nahliadnuť na konzervatívne prostredie, v ktorom vyrastal, ďalej na vzťah s jeho rodinou a blízkymi osobami, ale aj na beznádeje, ktorým z mnohých dôvodov často prepadal. Smútok, nepochopenie zo strany rodičov, zlý zdravotný stav a zákaz opustiť rodné Recanati prehĺbili Leopardiho bolesť, ktorá bola v jeho osobe prítomná od samého začiatku.

Po autorovom biografickom medailóne sme sa venovali denníku *Zibaldone*. Zaoberali sme sa jeho štruktúrou a ďalej nás jeho formálna a tematická rôznorodosť priviedla k Luigimu Blassucimu a jeho rôznym spôsobom náhľadu na tento hypertext. Opomenuté neostali ani autobiografické črty denníka a ani spôsoby, prostredníctvom ktorých sa Leopardi snažil odhaliť osud a povahu celého ľudstva skrz vlastnú osobu.

Kľúčová časť tejto práce odhalila vývoj, kontrastnosť a komplexnosť Leopardiho myslenia. Giacomo vychovaný v duchu osvietenstva sa postavil proti sile rozumu. Rozum narušil harmóniu medzi prírodou a človekom a potlačil ľudskú imagináciu a ilúzie, len vďaka ktorým mohol byť človek relatívne šťastný. Tak sa postupom času stal z človeka tvor priemerný, neoriginálny a egoistický. V opojení lásky k sebe samému sa hnal za šťastím, ktoré nikdy nedosiahol.

Nevyhnutelnosť ľudského nešťastia a rozporuplnosti, ktoré Leopardi zhliadal v prírode čoraz častejšie, spôsobili zmenu v jeho ponímaní prírody. Z dobrotivej matky sa stala matka bezcitná a celkom ľahostajná voči vlastným stvoreniam, ktorých osudom bolo plniť funkciu v obrovskom systéme tvorenia a deštrukcie, uprednostňujúcim blaho celého druhu pred blahom jedinca.

Naše skúmanie nás priviedlo na vrchol kozmického pesimizmu. Videli sme obraz záhrady utrpenia, v ktorej všetkému vládlo zlo. Všetky bytosti si navzájom ubližovali a žiadna z nich nevidela ani len náznak radosti či šťastia.

Denník *Zibaldone* ponúka pestrý a priam nekonečný výber tém. Rozsah tejto práce nám však umožnil venovať sa len niektorým z nich. Sledujúc vývoj autorovho myslenia, sme pozorovali Leopardiho postoj k imaginácii, k sile rozumu, k svetu antickému a modernému a predovšetkým zmenu v Leopardiho v percepcii prírody.

Viackrát sme sa presvedčili, že autorov pesimizmus nepramenil len z jeho zlého zdravotného stavu či z prísnej výchovy, ktorú zaviedli Leopardiho rodičia. Denník *Zibaldone* je jedným z dôkazov, že sa jednalo o autorove hlboké presvedčenie, podložené detailne prepracovanými úvahami. Ďalej nám denník mnohokrát potvrdil, že filozofické hĺbanie Leopardiho myseľ nikdy neunavilo. Naopak, Leopardi sa s vášňou a veľkým odhodlaním vydával na cesty nekonečného bádania, ktoré však neviedlo k optimistickým záverom. Leopardi často rozvracal ľudské istoty, spochybňoval kultúru a pokrok svojej doby, ale aj vlastné presvedčenia, ktoré prispôbil každému novému poznatku.

6. Resumé

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce bolo nahliadnuť na *Zibaldone di pensieri*, súkromný denník Giacoma Leopardiho. Prvú časť práce sme venovali autorovmu biografickému medailónu. Zamerali sme sa na Leopardiho detstvo, mladosť a na udalosti, ktoré ovplyvnili jeho myslenie. Nasledovne sa práca zaoberala denníkom *Zibaldone*. Priblížili sme si jeho štruktúru, autobiografické prvky a rôzne spôsoby náhľadu na tento hypertext, charakteristický svojou tematickou a formálnou mnohotvárnosťou. V hlavnej časti práce sme skúmali vybrané témy denníka. Sledovali sme vývoj Leopardiho pesimizmu, upriamujúc pozornosť na jeho postoj voči rozumu, svetu antickému a modernému a predovšetkým na prevrat v autorovom ponímaní prírody. Práca odhalila vývoj a mnohotvárnosť Leopardiho záujmov a myslenia.

Riassunto

L'obiettivo principale della presente tesi magistrale era analizzare lo *Zibaldone di pensieri*, il diario personale di Giacomo Leopardi. La prima parte della tesi è stata dedicata alla biografia dell'autore. Ci siamo occupati della sua infanzia, giovinezza e degli eventi che hanno avuto qualche effetto sul pensiero leopardiano. In seguito abbiamo esaminato il diario *Zibaldone*. La nostra attenzione si è concentrata sulla sua struttura, sugli elementi autobiografici e sui vari modi in cui si può guardare questo ipertesto, caratterizzato dalla sua multiformità tematica e formale. Nella parte principale della tesi abbiamo analizzato alcuni temi dello *Zibaldone*. Abbiamo seguito lo sviluppo del pensiero e pessimismo di Leopardi, concentrandoci sulla sua visione della ragione, del mondo antico e moderno e soprattutto sulla svolta nella sua percezione della natura. Il lavoro ha svelato lo sviluppo e la varietà degli interessi e del pensiero di Leopardi.

Summary

The main purpose of this master's thesis was to analyse *Zibaldone di pensieri*, the personal diary of Giacomo Leopardi. The first part of the thesis was dedicated to the author's biography. We focused on his childhood, youth and on the events that in some way affected Leopardi's thinking. Subsequently we examined the diary *Zibaldone*. We focused on its structure, autobiographical features and on the various ways in which we can look at this hypertext, characteristic for its thematic and formal multiformity. In the principal part of the thesis we analysed some of the topics of the diary. We observed the development of Leopardi's thinking and pessimism, focusing on his vision of the reason, ancient and modern world and especially on his radical change in perceiving the nature. The work revealed development and manifoldness of Leopardi's interests and thinking.

7. Bibliografia

Primárna literatúra:

- LEOPARDI, Giacomo. *Morální dílka*. Prel. Digrin, Zdeněk; Pelán, Jiří. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2003
- LEOPARDI, Giacomo. *Tutte le opere I*, vyd. Walter Binni a Enrico Ghidetti, Firenze: Sansoni, 1993
- LEOPARDI, Giacomo; FELICI, Lucio (ed.). *Zibaldone*. Roma: Newton Compton, 2016
- LEOPARDI, Giacomo. *Zpěvy*. Prel. Zlín, Karel. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 1999

Sekundárna literatúra:

- BAZZOCCHI, Marco Antonio. *Leopardi*. Bologna: Mulino, 2008
- BLASUCCI, Luigi. *I tempi dei Canti*. Torino: Einaudi, 1996
- BLASUCCI, Luigi. *Leopardi e i segnali dell'infinito*. Bologna: Il Mulino, 1985
- BLASUCCI, Luigi. *Lo stormire del vento tra le piante: testi e percorsi leopardiani*. Venezia: Marsilio, 2003

- BOSCHI, Egidio. *Giacomo Leopardi*. Cagliari: Editrice Sarda Fossataro, 1973
- D'INTINO, Franco; MACCIONI Luca. *Leopardi: guida allo Zibaldone*. Roma: Carocci, 2016
- DE SANCTIS, Francesco; ASOR ROSA, Alberto. *Storia della letteratura italiana nel secolo XIX. vol. IV, Leopardi*. 1a ed. Milano: Feltrinelli, 1958
- MORONI, A. M. *Leopardi e il suo tempo*, in: G. Leopardi; A. M. Moroni. *Zibaldone di pensieri*. Vol. 1. Milano: Mondadori, 1937
- MUSCETTA, Carlo. *Leopardi: schizzi, studi e letture*. Roma: Bonacci, 1976
- SOLMI, Sergio. *Scritti leopardiani*. Milano: Scheiwiller, 1969
- UGNIEWSKA, Joanna. *Strutture saggistiche e strutture diaristiche nello Zibaldone leopardiano*, in «*La rassegna della letteratura italiana*», 1987, XCI

Elektronické zdroje:

- *Operette morali* di Giacomo Leopardi In: <http://www.letteraturaitaliana.net/> [online, 11.12.2017]
Dostupné z: http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_8/t345.pdf